

**Акциски план за развој на нови политики и промоција на локални
иницијативи во справувањето со климатските промени
2012 - 2015**

**Акциски план за развој на нови политики и промоција на локални иницијативи во справувањето со климатските промени
2012 - 2015**

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД
  - 1.1 Цели
  - 1.2 Основа - Позадина
  - 1.3 Делокруг
  - 1.4 Сценарио (синопсис) за климатски промени
  - 1.5 Заинтересирани страни
2. МЕТОДОЛОГИЈА
3. ВЛИЈАНИЈА И ПРАШАЊА
  - 3.1 Проценка на ризикот за климатските промени
  - 3.2 Делокруг и методологија
  - 3.3 Претпоставки
4. Активности
5. Мониторинг, евалуација и ревизија
6. Анекси

ПРЕДГОВОР

РЕЧНИК - СКРАТЕНИЦИ

BRC.....	UNDP Братислава Регионален Центар
CBD.....	Конвенција за биолошки диверзитет
CDM.....	Механизам за чист развој
CEFTA.....	Слободна трговска област за Централна Европа
DANIDA.....	Данска агенција за меѓународен развој
DEM.....	Одделение за енергетски менаџмент
DRM.....	Управување со ризици од катастрофи
DRR.....	Намалување на ризици од катастрофи
DUP.....	Детални урбанистички планови
EAR.....	Европска агенција за реконструкција
EC.....	Европска комисија
EE.....	Енергетска ефикасност
EEC.....	Европска економска заедница
EIA.....	Проценка на влијанијата врз средината
EnCT.....	Договор за енергетска заедница
GES.....	Стратегија за полова еднаквост
CEDAW.....	Конвенција за Елиминација на сите форми на дискриминација против жените
ESCO.....	Компанија за енергетски услуги
ESD.....	Директива за енергетска заштеда
EU.....	Европска Унија
EUROSTAT..	Статистичка канцеларија на Европската Унија
FAO.....	Организација на Обединетите Нации за храна и земјоделство
GDP.....	Бруто домашен производ
GHG.....	Стакленички гасови
GIS.....	Географски информатички систем
GIZ.....	Германска меѓународна соработка
GUP.....	Генерални урбанистички планови
IFS.....	Интегрирани финансиски стратегии
IMF.....	Меѓународен монетарен фонд
ISO.....	Меѓународна организација за стандардизација
IUCN.....	Меѓународна унија за заштита на природата
KfW.....	Kreditanstalt für Wiederaufbau (Германска финансиска соработка)
LGA.....	Асоцијација на локални власти
LIRN.....	Локална мрежа за интегрирани реакции
LLGF.....	Закон за финансирање на единиците на локалната самоуправа
LLSG.....	Закон за локална самоуправа
LPE.....	Закон за претпријатија во јавна сопственост
LPG.....	Течен нафтен гас
MAP.....	Општински акциски план
MDG.....	Милениумски развојни цели
MDP.....	Општински план за развој
MEEAP.....	Општински акциски план за енергетска ефикасност
MEEP.....	Општински план за енергетска ефикасност
MEO.....	Општинска канцеларија за енергетика
NDS.....	Национална стратегија за развој
NALAS.....	Мрежа на асоцијации на локални власти од Југоисточна Европа
PPP.....	Јавно-приватно партнерство
RE.....	Обновлива енергија
RES.....	Извори на обновлива енергија
SDC.....	Швајцарска агенција за развој и соработка
SEA.....	Стратешка проценка за животната средина
SEAP.....	Акциски план за одржлива енергија
SEE.....	Југоисточна Европа

SME..... Мали и средни претпријатија
SIGI..... Социјална инклузија и Полов индекс
TGDL..... Размислувај глобално развивај локално
UDP..... План за урбанистичко уредување
UNCCD ..... Конвенција за борба против десертификација на Обединетите Нации
UNECE ..... Економска комисија за Европа на Обединетите Нации
UNDP ..... Развојна програма на Обединетите Нации
UNFCCC ..... Рамковна конвенција за климатските промени на Обединетите Нации
URP..... Урбанистички регулаторен план
USD..... Американски долар
VOC..... Непостојани органски соединенија
WB..... Светска Банка
ZELS ..... Заедница на единиците на локалната самоуправа на Република Македонија

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Акцискиот план за развој на нови политики и промоција на локални иницијативи во справувањето со климатските промени 2012 - 2015 е документ – рамка кој согласно надлежностите на единиците на локалната самоуправа, дефинира решенија и активности кои ЗЕЛС и општините во Република Македонија ќе треба да ги превземат со цел да го зголемат нивниот капацитет за да се справат со ризиците и влијанијата од климатските промени и да го зголемат капацитетот за енергетски менаџмент. Документот е резултат на соработката на ЗЕЛС и НАЛАС базирана на Програмата на Регионалниот Центар (BRC) на UNDP во Братислава, TDGL (Размислувај глобално, развивај локално). TDGL е иницијативата која ја користи регионалната соработка за да се реализираат активности за справување со климатските промени на локално ниво во Југоисточна Европа.

Иако климатските промени се комплексен проблем кој ги опфаќа сите сфери на човековото социо-економско живеење, овој документ ги адресира единствено оние прашања кои како надлежности им се доделени на единиците на локалната самоуправа, а кои се однесуваат на процесите за справување преку мерки за адаптација и митигација како и избраните теми на Програмата TDGL.

Во рамки на оваа програма, BRC во консултации со чинителите во рамките на мрежата на NALAS и мрежата на канцеларии на UNDP, ги избра следниве теми:

- Капацитет за енергетски менаџмент на локално ниво.
- Енергетска ефикасност на објектите.
- Управување со екосистеми и планирање на користењето на земјиштето.

Горенаведените теми го дефинираат делокругот на интерес на овој акциски план и во голема мерка ја дефинираат рамката на решенија и активности.

Климатските промени и ефектите од нив се реалност и сериозен предизвик со која живее целиот свет. Климатските промени и понатаму ќе се случуваат и заради тоа потребна е адаптација, односно промени во животниот стил и навиките. Климатските промени се должат на зголемените емисии на стакленички гасови од човечки активности, во прв ред емисиите на CO₂ од согорувањето на фосилните горива кои за последните три децении пораснаа за 70 отсто. Доколку во иднина се задржат тековните практики и однесувања овие гасови понатаму ќе се зголемат. Предвиден е пораст и до 90 проценти на емисиите на стакленички гасови во 2030 година во однос на вредностите во 2000 година. Како резултат на климатските промени се претпоставува сериозно зголемување на просечната температурата на воздухот.

Секторите кои вршат притисок и се причина за емисии на стакленички гасови се енергетиката, транспортот, индустриските процеси, управувањето со отпад, и сл. Негативното влијание од начинот на функционирање и одржливо управување со овие сектори прави последици врз останатите сектори како што се управувањето со водни ресурси, земјоделството и биолошката разновидност, туризмот и сл.

Просторот на Југо-источна Европа, а со тоа и територијата на Република Македонија, се смета за повеќе ранлив по однос на климатските промени. Влијанија од климатските промени во нашата земја ќе бидат јасно воочени во животната средина, климата, снабдувањето со вода, земјоделство и целокупната економија.

Република Македонија има создадено законска рамка која воедно во голем дел е прилагодена кон барањата на ЕУ и во исто време е потписник на глобални иницијативи за справување со климатските промени (Протоколот од Кјото во 2004).

Законите кои директно или индиректно се однесуваат на климатските промени и енергетската ефикасност се: Законот за Енергетика, Законот за Градба, Законот за Локална Самоуправа, Законот за Животна Средина, Законот за Акредитација и други.

Она што е потребно да се направи е интензивирање на процесот на имплементација на законите и нивно понатамошно децентрализирање односно спуштање на одговорноста на предвидените механизми и мерки на локално ниво.

Поради влијанието на климатските промени, развојот на Македонија ќе биде попречен доколку не се спроведат мерки за одлучно и итно дејствување.

Поради ова, главната, општа цел на Акцискиот план за развој на нови политики и промоција на локални иницијативи во справувањето со климатските промени 2012 е да обезбеди решенија, да дефинира инфраструктура и да осигура дека ЗЕЛС и општините во Република Македонија ќе изградат способности за справување со ризиците и влијанијата од климатските промени и зголемување на капацитетите за енергетски менаџмент преку имплементирање на активности за адаптација кон новонастанатите околности.

Специфичните цели на Акцискиот план за развој на нови политики и промоција на локални иницијативи во справувањето со климатските промени 2012 се:

1. Да се поддржат процесите со кои ќе дефинираат политики и активности за разбирање и справување со климатските промени
2. Да се идентификуваат области во кои ЗЕЛС и општините ќе преземат активности со кои ќе се подобри квалитетот на живеењето, полова еднаквост и доброто владеење
3. Подобрување на квалитетот на носење на одлуки по однос на дефинирање на постапки и процедури за испорака на квалитетни и ефикасни услуги за субјектите на локално ниво кои се релевантни за справување со климатските промени и подобрувањето на енергетската ефикасност

Областите – Секторите во кои Акцискиот план ќе дефинира активности за интервенција се:

1. Справување со климатските промени
2. Зголемување на енергетската ефикасност

За реализација на гореспомнатите цели во дефинираните области, акцискиот план ја дефинира следнава стратешка рамка:

Стратешки цели:

1. Развој на капацитетите за развој на нови политики справување со климатските промени
2. Поддршка на програмскиот, управувачкиот и финансискиот аспект на локалните иницијативи и активности во справувањето со климатските промени
3. Јакнење на свесноста за потребите од проактивно прилагодување и справување со климатските промени
4. Сеопфатна соработка и интегрирана координација на ЗЕЛС, општините и централната власт за изградба на механизми на управување, мониторинг и контрола
5. Вмрежување и зајакнување на меѓународна соработка во доменот на справувањето со предизвиците од климатските промени

За реализација на секоја засебна стратешка цел се предлагаат следниве приоритети:

- 1.1. Јакнење на локалните капацитети за исполнување на законските обврски;
- 1.2. Анализа на правната рамка и поддршка и лобирање за подобрување на истата;

- 2.1 Јакнење на програмските, управувачките и финансиските капацитети на единиците на локалната самоуправа за воспоставување и поддршка на локални иницијативи и активности во справувањето со климатските промени;
- 2.2 Поддршка на формирање на ЈПП како алтернативни форми на финансирање и стопанисување со јавните објекти и подобрувањето на енергетската ефикасност на истите;
- 2.3 Создавање на услови за воспоставување на компании за енергетски услуги (ESCO);
- 2.4 Подобрување на енергетската ефикасност на објекти во јавна сопственост;
- 2.5 Подобрување на енергетската ефикасност на објекти во јавна сопственост;
- 2.6 Подобрување на општинската соработка за справување со климатските промени;
- 3.1 Зајакнување на свесноста на населението и субјектите на локално ниво за потребите од проактивен и ефикасен одговор на климатските промени;
- 3.2 Соработка со јавните и приватните образовни институции за развивање и воведување на наставна и вон-наставна програма за разбирањето на климатските промени и брз одговор на истите на формално и неформално образовно ниво;
- 3.3 Поддршка на изработка мултимедиални кампањи за јакнење на свесноста за потребите на справувањето со климатските промени и зголемувањето на енергетската ефикасност;
- 4.1 Поддршка за градење на механизми за пренесување на најдобри практики и дисеминација на информации;
- 4.2 Позиционирање на ЗЕЛС како препознаен партнер од страна на останатите релевантни и клучни партнери на национално и меѓународно ниво;
- 5.1 Меѓународна соработка на ЗЕЛС со регионални, европски и светски организации – мрежи чија мисија е справувањето со последиците од климатските промени, зголемување на енергетска ефикасност и обездување едаквост на половите во областа на климатските промени.
- 5.2 Градење на партнерски односи меѓу ЗЕЛС и странски и меѓународни организации заради изработка на иницијативи за подобрување на енергетската ефикасност и намалувањето на емисиите на стакленички гасови, пристап до извори на финансирање и обездување едаквост на половите во областа на климатските промени;

Имплементацијата на овој документ е заедничка обврска на ЗЕЛС и ЕЛС. Со неговата имплементација ЗЕЛС и општините треба да го подобрат разбирањето на климатските промени и ефектите од овие промени, да ја подигнат свесноста и да го поддржат зајакнувањето на образованието за оваа област (појава), да го подигнат нивото на доброто владеење и квалитетот на носењето на одлуки. Имплементацијата треба да го помогне и развојот и зајакнувањето на соработката и партнерствата на регионално, национално и меѓународно ниво, како на ЗЕЛС, така и на општините.

1 ВОВЕД

Акцискиот план за развој на нови политики и промоција на локални иницијативи во справувањето со климатските промени 2012 - 2015 е документ кој дефинира решенија, инфраструктура и активности кај ЗЕЛС и општините во Република Македонија за градење на способности за справување со ризиците и влијанијата од климатските промени и зголемувањето на капацитетите на енергетскиот менаџмент и енергетската ефикасност на локално ниво.

Тој е резултат на обврските, кои ги презеде ЗЕЛС, предвидени со Договорот за имплементација на проектот „Изработка на нацрт Акционен план за развој на нови политики и промоција на локални иницијативи во справување со климатските промени“ склучен помеѓу Мрежата на асоцијации на локалните власти во Југоисточна Европа (NALAS) и ЗЕЛС заведен под бр. 0307 - 256 од 29.02.2012 година.

Акцискиот план е производ на соработката на ЗЕЛС и НАЛАС во рамки на Програмата TDGL (Размислувај глобално, развивај локално). Програмата TDGL е иницијативата на Регионалниот Центар (BRC) на UNDP во Братислава и ја користи регионалната соработка за да се отпочнат и спроведат активности за справување со климатските промени на локално ниво во Југоисточна Европа. Програмата е заеднички раководена од НАЛАС и BRC на UNDP. Партнери на програмата се членките асоцијации на НАЛАС и канцелариите на UNDP во Косово, Македонија и Молдавија.

Темите во спроведувањето на програмата TDGL се избрани од страна на UNDP BRC во консултации со чинителите во рамките на мрежата на NALAS и мрежата на канцеларии на UNDP и тие се следните:

- Капацитет за енергетски менаџмент на локално ниво.
- Енергетска ефикасност на објектите.
- Управување со екосистеми и планирање на користењето на земјиштето.

За рамката на политики поврзани со избраните теми UNDP BRC изработи темелна анализа. Истата е направена во соработка со национални и меѓународни експерти во текот на септември и октомври 2011 и во неа се идентификувани приоритетни области на политики за воведување на општинскиот енергетски менаџмент, енергетска ефикасност и раководењето со интегрираното користење на земјиштето во Македонија.

Потенцијалните нивоа на интервенции ги вклучуваат националната влада, како и локалните власти и Заедницата на единиците на локалната самоуправа во Република Македонија (ЗЕЛС). Препораките за приоритетните области на политики имаат за цел да послужат како основа и почеток на јавна дебата за преземањето обврска од страна на соработниците да спроведуваат активности во една или повеќе од идентификуваните области. Притоа, посочено е работата да ја предводи ЗЕЛС и канцеларијата на UNDP во земјата.

Акцискиот план за развој на нови политики и промоција на локални иницијативи во справувањето со климатските промени се јавува како еден од првите иницијативи кои ЗЕЛС ги спроведува во рамки на договорот базиран на TDGL програмата.

Проценки за глобални и регионални промени на климата и нивните влијанија

Како што покажува последниот Извештај од проценката на ОН Меѓувладиниот панел за климатски промени (IPCC), проекциите за промените на глобалната клима направени за

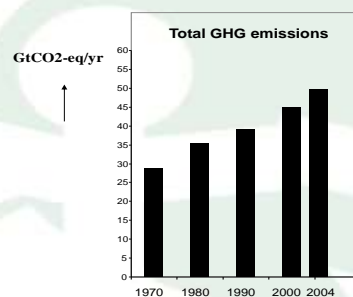
најразлични сценарија за антропогените емисии од стакленичките гасови покажуваат дека просечното глобално затоплување на површината на атмосферата на крајот од 21-ви век, во споредба со 2000 година, ќе се движи од 1.80C до 4.00C. Воедно, се очекува дека покачувањето на средната годишна температура во Европа ќе биде повисоко отколку покачувањето на глобално ниво (на Европскиот континент покачувањето на средната годишна температура ќе биде меѓу 2.20C до 5.10C до крајот на 21-ви век).

Во прилог на промените во средните вредности на климатските параметри, промените во фреквенцијата и интензитетот на климатските екстреми (бури придружени со поплави и деструктивни ефекти од ветар, суша, екстремно високи или ниски температури, жешки бранови, снежно невреме, лавини, лизгање на земјиштето, шумски пожари и сл.) се предвидени за Југо-Источна Европа. Поради последиците на таквите ефекти врз производството на храна и енергија, снабдувањето со вода, биолошката разновидност, хидроенергетскиот потенцијал, летниот туризам, житното производство и човечкото здравје, Четвртиот извештај за проценка на IPCC го наведува регионот на Јужна Европа како многу ранлив на климатските промени.

Зголемената ранливост од климатските промени и други природни катастрофи во земјите од Југо-Источна Европа, наметнува потреба од дополнително зајакнување на регионалната и интернационалната техничка и научна соработка. Ваквата потреба од соработка е со цел да се овозможи поуспешно следење и предвидување на климатските промени, како и оценување на влијанијата на климатските промени врз човечкото здравје, економските активности, достапноста на вода и други природни ресурси, како и потребата од навремено идентификување на проблемот и усвојување и превземање мерки и стратегии за прилагодување на променетите климатски услови.

Циклусот на јаглеродот игра улога во регулирањето на температурата на Земјата. Тој постојано се разменува помеѓу атмосферата, океаните, карпите и живите суштества. Меѓутоа, во текот на овие размени, со одредени активности кои се превземаат од страна на човекот (дефорестација и горење на дрва, употреба на нафта или јаглен или други активности на нерационална употреба на енергија), количеството на јаглеродот во атмосферата се зголемува што влијае врз забрзано и поинтензивно покачување на температурата на земјата.

Between 1970 and 2004 global greenhouse gas emissions have increased by 70 %

Земјата
која се загрева

4

Светот е загреан во просек за 0,76°C од пред-историскиот период и порастот на температурата продолжува се' побрзо (четврт извештај на Меѓувладиниот панел за климатски промени). Нивото на морињата се покачува речиси за двапати побрзо помеѓу 1993 и 2003 во однос на претходните три декади.

Без акција за ограничување на порастот на идните емисии, глобалните средни температури се очекува да се зголемат понатаму за 1,8-4°C во овој век, а во најпесимистичкото сценарио дури и за 6,4°C.

Договорената цел на Европската Унија е да се ограничи глобалното затоплување на помалку од 2°C над пред-индустриското ниво, што е еквивалентно на приближно 1,2°C над денешната температура. За постигнување на ваква цел, глобалните емисии на стакленички гасови треба да го постигнат својот врв до 2020 г., и понатаму да бидат намалени за најмалку 50% до 2050 г., во однос на нивото од 1990г. Ваквата цел на ЕУ е остварлива доколку државите-поголеми емитери дејствуваат веднаш.

Извештајот на Штерн од 2006 година (Stern Report), за економијата на климатските промени покажа дека трошоците кои би произлегле заради непревземање на навремена акција би биле енормни (не само економски, туку и еколошки и социјални).

Климатските промени веќе имаат силни влијанија врз екосистемите, водните ресурси и крајбрежијата. Промените имаат последици врз луѓето на различни начини, вклучително повисок морталитет во текот на топлотните бранови, промена на распределбата на болестите.

На долг рок, климатските промени можат да го намалат светскиот бруто-домашен производ меѓу 5% и 20% годишно, така што превземањето на акции за намалување на климатските промени на глобално ниво се всушност стратегии за обезбедување економски раст на долг рок. Ако дејствуваме порано, поевтини ќе бидат акциите.

Анализите на Европската Комисија покажуваат дека потребните инвестиции за постигнување на ниско-јаглеродна економија можат да чинат околу 0,5% од БДП меѓу 2013 и 2030г., што би го намалил порастот на БДП за помалку од 0,12% на годишно ниво до 2050г. за задржување на глобалното затоплување под 2°C.

Од табелата дадена подолу, евидентно е дека акциите кои ќе се превземат во наредните две-три декади ќе имаат долгорочно влијание на можностите за постигнување на пониски нивои на стабилизација на емисиите на стакленичките гасови во атмосферата.

Stab level (ppm CO ₂ -eq)	Global Mean temp. increase at equilibrium (°C)	Year global CO ₂ needs to peak	Year global CO ₂ emissions back at 2000 level	Reduction in 2050 global CO ₂ emissions compared to 2000
445 – 490	2.0 – 2.4	2000 - 2015	2000- 2030	-85 to -50
490 – 535	2.4 – 2.8	2000 - 2020	2000- 2040	-60 to -30
535 – 590	2.8 – 3.2	2010 - 2030	2020- 2060	-30 to +5
590 – 710	3.2 – 4.0	2020 - 2060	2050- 2100	+10 to +60
710 – 855	4.0 – 4.9	2050 - 2080		+25 to +85
855 – 1130	4.9 – 6.1	2060 - 2090		+90 to +140

Преминот кон ниско-јаглеродна глобална економија е голем предизвик за бизнисите, особено од аспект на технолошките иновации кои ќе може да го водат економскиот пораст и создавањето на нови работни места.

Климатските промени и Република Македонија

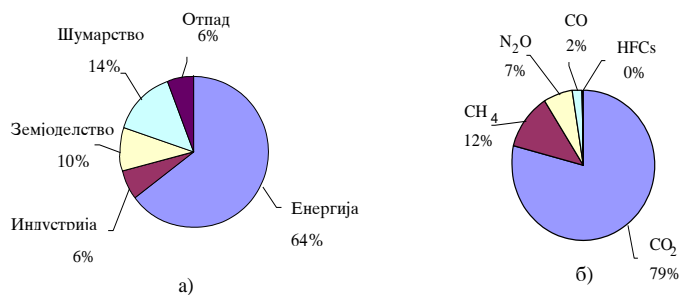
Проектираните промени на температурата и врнежите во Македонија врз основа на сценаријата за климатски промени до 2100г., изработени во рамките на Вториот извештај

за климатски промени, покажуваат дека просечната температура може да се зголеми до 3.8°C, а врнежите може да опаднат за 13% во споредба со периодот 1961-1990г. Одделни региони во државата ќе страдаат повеќе, како југо-источниот и централниот дел, каде се очекува промените да бидат најдраматични. Врз основа на анализата, неколку сектори се идентификувани како најранливи:

- Земјоделство: намалување на приносите, вклучувајќи ја зимската пченица, грозјето, доматиите и луцерката, поради повисоки температури и промена на врнежите и водоснабдувањето; силни негативни ефекти врз продуктивноста на почвата, нејзина деградација и ерозија. Вкупната директна економска штета од намалените приноси на зимската пченица, виновата лоза и луцерката би била речиси 30 милиони евра во 2025 година, и би се зголемила до 40 милиони евра во 2100 година.
- Биолошка разновидност и природни екосистеми: исчезнување на рефугијални заедници кои нема да можат да мигрираат ниту хоризонтално ниту вертикално; вертикално поместување на вегетационските појаси на повеќето планини; проблеми во режимот на исхрана на одредени рбетници и промени во нивните животни циклуси.
- Водни ресурси: промена на врнежите, намалување на карактеристичните текови и нивоа на реките; зголемување на потребата за вода во услови на потопла клима;
- Човеково здравје: Зголемен ризик од болести кои се пренесуваат со вектори и преку вода за пиење, зголемен топлотен стрес, пораст на заболувања од салмонели; зголемување на смртноста предизвикана од кардиоваскуларни малигни заболувања.

Мерки за намалување на последиците од глобалното затоплување

Инвентарот на стакленички гасови во рамките на Вториот национален извештај за климатски промени е направен за периодот 1999-2002 година (сметајќи ја 2000 година како базна). Истовремено, направено е повторно пресметување на временските серии за периодот 1990-1998 на првиот инвентар, каде базна година беше 1990г. Инвентаризирани се шестте директни стакленички гасови* - CO₂, CH₄, N₂O, HFCs, PFCs и SF₆, како и следните индиректни стакленички гасови: CO, NO_x, SO_x и NMVOCs. Емисиите на стакленички гасови за 2000 година изнесуваат 7,16 t CO₂-eq/жител. Според проценките на емисиите на стакленички гасови на национално ниво, главни извори на емисиите на CO₂ се од секторот енергетика, кој учествува со околу 65% во вкупните емисии.

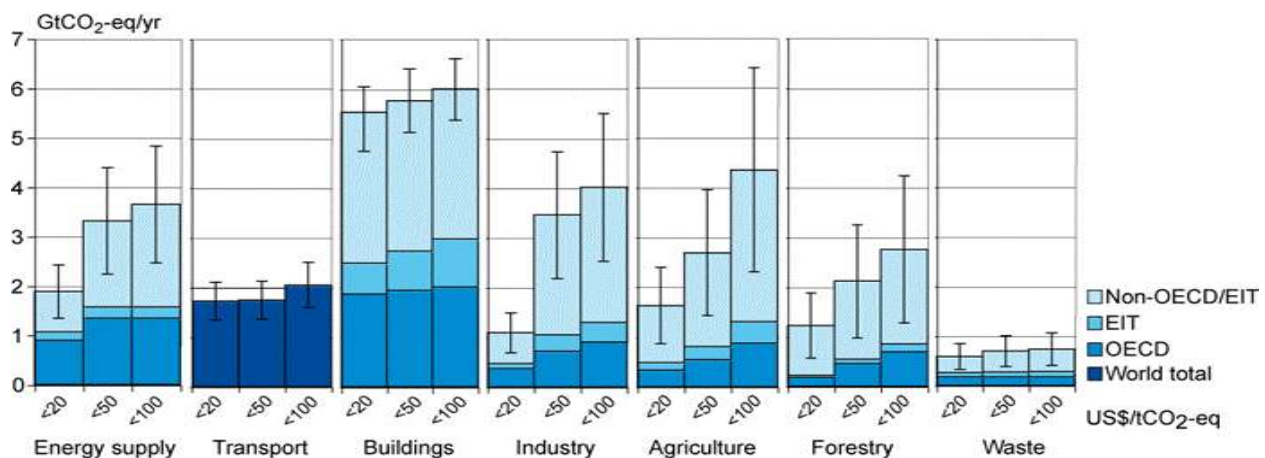

Слика 1. Учество на секој од секторите (а) и на одделните стакленички гасови (б) во вкупните емисии за 2000 година

Од секторот енергетика, клучните извори на емисии се од секторот енергетски трансформации, кои потекнуваат од работата на термоцентралите на лигнит. Останатите клучни извори, кои далеку заостануваат зад енергетските трансформации се: патен сообраќај, секторот земјоделство, додека секој од останатите сектори учествува со помалку од 10%, (одлагање на цврст отпад ентерична ферментација, земјоделски почви, производство на цемент, и производни индустрии и градежништво. Мерките за намалување на емисиите се дадени во анекс бр 1. Оттаму можат да се утврдат и дополнителни мерки кои можат да бидат спроведувани и од **ЕЛС**, надвор од овој Акциски план.

За ЕЛС предвидувањето и вградувањето на мерките за намалување на емисиите на стакленичките гасови може да се доведе во контекст на исполнување на нивните законски обврски (согласно Законот за животна средина) при изработката на плански документи на локално ниво (ЛЕАП и Локални Агенди 21). Релевантните членови од Законот за животна средина кои упатуваат на ваквата обврска и можност се дадени во анекс бр 2.

Намалувањето на емисиите на стакленички гасови е поврзано со намалување на емисиите на стакленички гасови на глобално и на национално ниво. Секторите кои имаат потенцијал да придонесат во намалување на емисиите на стакленичките гасови и климатските промени на светско ниво се претставени на сликата подолу:

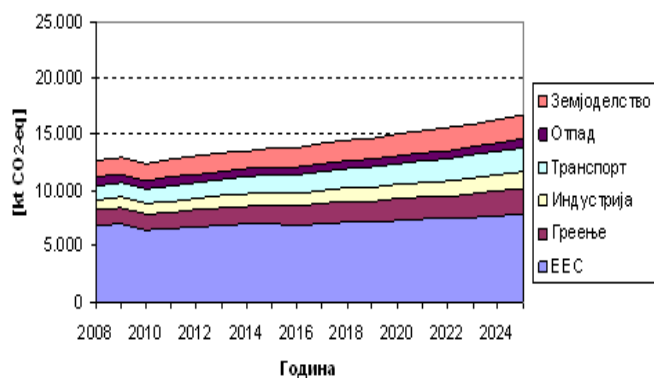
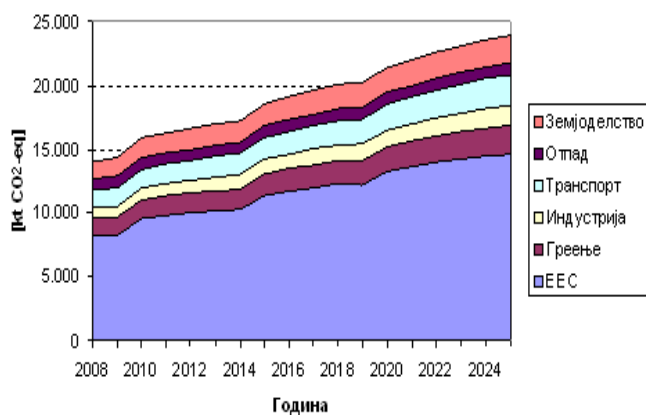

(згради). На национално ниво, имајќи во предвид дека главниот извор на емисии е секторот енергетика, главните намалувања произлегуваат од интервенции во тој сектор, како: замена на горивото (јаглен или мазут со природен гас), промоција на когенеративни постројки за производство на топлинска и електрична енергија, поголемо искористување на природниот гас, подобрување на енергетската ефикасност во индустријата, промовирање на чиста технологија која троши помалку струја, заштеда на енергија во приватниот и во резиденцијалниот сектор и понтензивно и постојано промовирање и употреба на потенцијалите на обновливи извори на енергија: хидро, соларна, геотермална енергија и биомаса. Овие мерки треба да се дополнат со мерките за намалување на емисиите во останатите сектори (земјоделство, отпад, транспорт итн), преку правилно управување со отпадот, воведување/развој на технологии за намалување на емисија на стакленички гасови во земјоделството и сл.

Вториот Национален План за климатски промени предлага определени активности во кои релевантен партнер се и единиците на локална самоуправа (Анекс бр. 3)

Со примена на сите овие мерки, до 2020 година апсолутниот пораст на емисиите се намалува од 55% на 9%, односно годишната стапка на пораст се намалува од 3,6% на 1,4%.

	ВКУПНИ ЕМИСИИ НА СТАКЛЕНИЧКИ ГАСОВИ ВО 2008 [КТ CO ₂ – EQ]	ВКУПНИ ЕМИСИИ НА СТАКЛЕНИЧКИ ГАСОВИ ВО 2025 [КТ CO ₂ – EQ]
ОСНОВНО СЦЕНАРИО	14.040	23.947
ПРВО ЕКОЛ. ПОДОБР. СЦ.	13.904	23.348
ВТОРО ЕКОЛ. ПОДОБР. СЦ.	12.645	16.713

Проекции на секторските и вкупните емисии на стакленички гасови:

- а) Основно сценарио;
- б) Второ еколошко подобро сценарио

Македонија и Протоколот од Кјото

Прашањето на климатските промени е прашање за чие решение е потребна силна политичка волја, но и здружена акција на сите нивоа, со вклучување на сите засегнати страни: владини институции, невладиниот сектор, бизнисот, медиумите. За правилно адресирање на климатските промени потребна е институционална структура, техничка култура, знаења и умешност во преговорите. Потребни се зајакнувања на постојните и надградба на нови капацитети. Регионалната соработка е особено значајна. Во таа насока се соработува со Регионалниот Центар за животна средина, Енергетската заедница, Регионалниот совет за соработка и др. Република Македонија е доброволен лидер на работната група за климатски промени во рамките на регионалниот инструмент за предпристапна помош. Потребна е бизнис заедницата за сојузник. Правилното идентификувањето на идните потреби и обврски, како и нивна приоритизација е дел од решението. Работата на ова поле е позитивно оценета во последниот извештај на ЕУ за напредокот на РМ во процесот на нејзината интеграција во ЕУ.

Република Македонија го ратификуваше Протоколот од Кјото во 2004г. Министерството за животна средина и просторно планирање е номинирано за Назначен национален орган (DNA) за Механизмот за чист развој (ЦДМ).

ЦДМ е единствениот флексибилен механизам според Протоколот од Кјото кој Р.Македонија засега може да го спроведува. Овој механизам им дозволува на Страните од Анексот 1 (развиените земји) кои имаат квантифицирани обврски за редуција на своите емисии за одреден процент до 2012 г. да инвестираат во проекти со кои се намалуваат емисиите на стакленички гасови во држави кои немаат такви квантифицирани обврски (земјите во развој), со што придонесуваат за остварување на целите за одржлив развој на земјите во развој во кои инвестираат. Потребните услови за оперативност на овој механизам се задоволени од страна на нашата држава. Усвоени се процедурите неопходни за спроведување на проектите согласно механизмот за чист развој од Протоколот од Кјото, со самото усвојување на Стратегијата за механизмот за чист развој за првиот период на обврски 2008-2012 . Тие се транспарентни и може да се најдат на веб страницата на Министерството (www.moepp.gov.mk). Република Македонија е прва земја во регионот што назначи надлежен национален орган и воведо член за ЦДМ во Законот за животна средина. Потпишани се три меморандуми за разбирање за финансирање со јаглерод. ЦДМ е потврден како финансиски механизам во неколку стратешки документи на национално ниво (Националната стратегија за одржлив развој, Националната стратегија за инвестирање во заштитата на животната средина, Националната стратегија за комплексен развој на енергетиката). Се разбира, дека степенот на искористеност на овој механизам не зависи само од волјата на државата, туку и од интересот на заинтересираните инвеститори и се разбира, од потенцијалот за редуција на стакленичките гасови на одредениот конкретен проект кој би ги оправдал трошоците за регистрација на проектот како ЦДМ.

Согласно првичните анализи, потенцијалот за редуција е пресметан на 4Mt CO₂eq/год, што преведено во потенцијал за јаглеродно финансирање (со просечна цена од 6-9 евра/тон редуциран CO₂eq изнесува меѓу 24 и 36 мил евра/год. Употребата на обновливите извори на енергија се дел од потенцијалните проекти според механизмот за чист развој според Протоколот од Кјото.

Првиот ЦДМ проект во РМ е регистриран од страна на Извршниот Борд на ЦДМ и се однесува на когенеративна постројка.

Идни предизвици

Особен предизвик за Република Македонија ќе биде периодот после истекот на првиот период на обврски според Протоколот од Кјото во 2012г. Овој период кореспондира со влезот на нашата држава во големото Европско семејство, кога ќе треба да се превземат

засилени активности за намалување на климатските промени. Се разбира дека тие активности ќе треба да се избалансираат со потенцијалот за намалување и уделот на таквите активности во бруто-домашниот производ. Ќе биде потребно засилување на приватните и јавните финансиски текови за превземање мерки за намалување на, и прилагодувањето кон климатските промени, како и за трансфер на технологија и јакнење на капацитетите. Останува да се спроведат активностите од Спогодбата од Копенхаген (кон кој се приклучи нашата држава) кои се однесуваат на дизертификација на домашните акции и акциите за кои треба меѓународна поддршка, проценка на трошоците, утврдување на механизмите и индикаторите за следење на домашните акции итн.

Своите политики во делот на прилагодувањето кон климатските промени, РМ ќе ги води со почитување на политиките на ЕУ во овој дел содржани во Белата Книга за адаптација, а тоа се:

- Изградба на солидна база на знаења;
- Вградување на политиките за прилагодување кон климатските промени во останатите секторски политики (земјоделство, шумарство, биолошка разновидност, водни ресурси, здравје);
- Приклучување и поддршка кон пошироките меѓународни напори за прилагодување.

Потребна е приоритизација на потребите, како и повеќе секторска вкрстена анализа на влијанијата од климатските промени. Потребно е подобро разбирање на социо-економските аспекти, односно проценка на трошоците и придобивките на различни опции за адаптација, како и размена на информации за добри практики.

Во делот на намалување на климатските промени од аспект на подобрувања со цел да се овозможи примена на пософистицирани методи во следните инвентари и улогата на ЕЛС, методолошките и техничките препораки од Вториот национален извештај за климатски промени вклучуваат:

- Вклучување на емисиите на стакленички гасови во шемите на известување (репортирање) за А и В IPPC инсталации;
- Воспоставување на регистар на фарми и интегриран систем за администрација и контрола со цел да се обезбеди доверлива статистика во земјоделството (во статистиката да се вклучи и број на кози, мулиња и маски, а да се спроведат и практични мерења на некои карактеристики на стоката во земјата);
- Собирање податоци за количината и содржината барем на отпадот одложен на поголемите депонии во земјата.

Од аспект на интеграцијата во ЕУ, пософистициран инвентар на стакленички гасови ќе значи солидна основа за националниот систем на регистри, чие воспоставување е едно од барањата за влез во ЕУ. Пред да се започне со реализација, потребно е да се направат неколку дополнувања на Законот за животна средина и на Законот за енергетика, или да се развие нов Закон за клима со цел да се создаде основа за воведување на Закон за трговија со редуцирани емисии, за транспонирање на Директивата за тргување со редуцирани емисии (EATD) во националната легислатива и за воведување Шема за тргување со дозволи за емитување. Во таа насока, се препорачува воведување на learning-by-doing „пилот фаза“ за тргување со емисии за период од две години, со цел да се зајакнат капацитетите на локалните власти и компаниите, и истите да се подготват за реалната имплементација на тргувањето.

Националната легислатива по однос на климатските промени и енергетската ефикасност

Носителите на политики по однос на справувањето со климатските промени, а со тоа и политичката одговорност ја споделуваат:

- Министерство за животна средина и просторно планирање;
- Министерството за економија – одделение за енергетика;
- Министерство за локална самоуправа;
- Министерството за финансии.
- **Министерство за транспорт и врски**

Законите кои директно или индиректно се однесуваат на климатските промени и енергетската ефикасност се: Законот за Енергетика, Законот за Градба, Законот за Локална Самоуправа, Законот за Животна Средина, Законот за Акредитација и други.

Закон за Енергетика

Со Законот за енергетика од 2006 година (Службен Весник бр. 63 од 2006 година) и измените од 2008 (Службен Весник бр. 106 од 2008 година) се донесени претпоставки и услови за остварување на енергетска ефикасност и промоција на користењето на обновливите извори на енергија и други прашања од значење за енергетиката. Една од целите на Законот беше и зголемување на енергетската ефикасност и поттикнување на искористувањето на обновливите извори на енергија. Со овој Закон се третираа следните значајни аспекти:

- Дефиниција на десет годишната стратегија за енергетска ефикасност;
- Локално енергетско планирање;
- Формирана Агенција за енергетика;
- Подготовка на мерки за имплементација на Директивата за енергетски перформанси на објектите вклучително и максимално дозволената потрошувачка на енергија во зависност од видот на објектот;
- Означување на апаратите за домаќинство од аспект на ефикасно користење на енергија;
- Акредитација на тела за оценување на сообразноста;
- Оценување и испитување на барањата за технички спецификации во согласност со барањата на Европската унија.

Новиот Закон за Енергетика е донесен во 2011 година (Службен Весник бр. 16 од 10.02. 2011 година). Законот е под ингеренција на Министерството за Економија. Законот беше даден на проверка во Европската комисија и е утврдено дека истиот е во согласност со барањата на Европската унија. Со овој Закон се уредени сите дејности од областа на енергетиката и како таков претставува основа за либерализација на пазарот на електрична енергија. Во Законот за енергетика се врши транспонирање на 12 директиви и 2 регулативи од Законодавството на Европската унија. Она што е важно за самиот концепт на енергетска ефикасност е дека со Законот за енергетика се донесени и правилниците во врска со енергетска ефикасност: Во однос на енергетската ефикасност, со Законот се третираат следните значајни аспекти:

- Правилник за означување на енергетската ефикасност на уредите за домаќинствата (Службен весник на Р. Македонија бр.85/07);
- Правилник за обновливи извори на енергија за производство на електрична енергија (Службен весник на Р. Македонија бр. 127/08);

- Правилник за начинот на издавање на гаранции за потеклото на електричната енергија произведена од обновливи извори на енергија како и содржината;
- Формата и начинот на водење на регистарот на издадени гаранции за потеклото на електричната енергија произведена од обновливи извори (Службен весник на Р. Македонија бр.127/08);
- Правилник за начините и условите за регулирање на цените на електричната енергија;
- Правилник за условите, начинот и постапката за издавање, менување и одземање на лиценци за вршење на енергетски дејности.

По однос на постоечката легислатива, концептите на енергетската ефикасност и справувањето со климатските промени се добро разработени и ја содржи основата за нивна имплементација, но во пракса потребно е уште многу напори и труд за во целост да се имплементира концептот на енергетска ефикасност.

Постојат реализирани проекти кои можат да бидат искористени како примери и понатамошен стимул за реализација на активности поврзани со енергетската ефикасност во Македонија. Подолу се наброени дел од нив:

- Проект за одржлива енергија на Македонија, финансиран од Светската банка;
- Унапредување на постоечките капацитети за производство на електрична енергија, финансиран од Светската банка;
- Зголемување на ефикасност на дистрибутивната мрежа финансиран од Европската банка за обнова и развој, и др.

За исполнување на програмите и целите за енергетска ефикасност во општините во Република Македонија потребно е да се почитуваат законските начела донесени и третирани во Законот за енергетика. Според овој закон, општините ги имаат следните обврски:

- Изготвување на 3-годишни програми за енергетска ефикасност;
- Изготвување на годишни анализи за потрошувачката на енергија;
- Организирање на мониторинг над потрошувачката на енергија;
- Обезбедување периодични енергетски контроли и сертификати за енергетска ефикасност на јавните објекти;
- Вградување на сончеви колектори за топла вода ако тоа е економски исплатливо;
- Спроведување на програмите за енергетска ефикасност.

Подолу се наведени членовите од овој закон со кои директно или индиректно се однесуваат на енергетската ефикасност.

Советот на општината на предлог на градоначалникот е должен да донесе Програма за развој на енергетиката на општината (член 132), додека податоци за изработка на Програмата и планот за реализација на програмата се должни да дадат енергетските субјекти на територијата на општината по барање на општината (член 133).

Согласно законот, општините се должни да обезбедат услови за извршување на следниве енергетски дејности од јавен интерес и од локално значење:

- дистрибуција на природен гас;
- управување со системот за дистрибуција на природен гас;
- снабдување на природен гас на тарифни потрошувачи;
- производство на топлинска енергија;
- дистрибуција на топлинска енергија;

- дистрибуција на геотермална енергија;
- снабдување со топлинска енергија;
- снабдување со геотермална енергија.

На предлог на градоначалникот, Советот на општината донесува одлука за овластување за изградба на нови објекти за производство на топлинска енергија (член 49).

Општината во рамките на својата надлежност за снабдување на корисниците на своето подрачје со топлинска односно геотермална енергија, треба да создаде услови за вршење на дејностите дистрибуција и снабдување со енергија, додека производителот може да поседува и управува со работата на производната постројка и да врши продажба на топлинска односно геотермална енергија.

Во член 132 попрецизно се регулира енергетската ефикасност на општинско ниво, и тоа:

Политиката на општината за енергетска ефикасност се утврдува со Програма за унапредување на енергетска ефикасност кој треба да биде во согласност со државната Стратегија за унапредување на енергетската ефикасност.

Програмата ја донесува Советот на општината и таа се однесува на пет години. Градоначалникот изготвува план за реализација на програмата и извештај за остварување на планот за претходната година и го доставува до Советот на општината за одобрување односно усвојување.

Закон за градба

Законот за градба беше усвоен во 2009 година (Сл. весник на Република Македонија бр. 130/2009) и истиот имаше неколку измени и дополнувања. Неговиот пречистен текст влезе во сила во март 2012 година (Сл. весник на Република Македонија бр. 39/2012). За овој закон надлежно е Министерството за транспорт и врски и со него се опфаќаат и третираат барањата на Директивата на ЕУ во која се вклучени делови за енергетска ефикасност во објектите (ЕУ Директива бр. 89/106). Во Законот се дефинирани различни видови на објекти и тоа во зависност од намената на објектите:

- Стратегиски објекти (нуклеарни објекти, термоцентрали, големи хидроцентрали цевоводи за нафта и гас, телекомуникациони системи, аеродроми и друго);
- Национални и регионални објекти за јавна намена (државни и дипломатски објекти, високо образование и здравствени објекти, далекуводи, урбани гасни мрежи, одбранбени објекти, хидроцентрали од 2 до 210 MW и друго);
- Локални јавни објекти (училишта за основно и средно образование, спортски, културни и религиозни објекти, мали здравствени објекти, комерцијални и индустриски објекти, локални гасни мрежи и друго);
- Објекти со средни габарити (станбено-деловни до три нивоа, мали деловни до два нивоа, трафостаници до 10 MW и друго);
- Објекти со мали габарити (семејни куќи, предфабрикувани објекти, спортски терени и друго).

Министерството за транспорт и врски е надлежно за првите две категории на објекти, а под ингеренција на општините се наоѓаат останатите три категории.

Во законот се вели дека објектите треба да бидат изградени така да можат ефикасно да ја користат енергијата и да бидат топлински заштитени. Законот наведува дека системите за греење, ладење и вентилација треба да се проектирани и изведени соодветно на локалните климатски услови. Ограничувањата на специфичната потрошувачка на енергија по m²Co треба да се уредат со подзаконски акти.

Закон за локална самоуправа

Законот за локална самоуправа е усвоен во 2002 година и сукцесивно почна да се применува од 01 јули 2005 година, а целосно е имплементиран од 2007 година. Се Законот се врши пренесување на одговорностите од централната власт на општините меѓу кои се изработка на енергетски програми, заштита на животна средина, третман на отпад и друго. Според Законот за локална самоуправа, општините се стекнуваат со зголемени права на својата територија но и поголеми обврски. Општините ги превземаат финансиските обврски поврзани со енергетиката за квалитетно снабдување со електрична енергија, снабдување со топлинска енергија и гориво за греење на јавните објекти (општина, основни училишта, градинки и други објекти), одржување на уличното осветление, обезбедување на комунални услуги, обезбедување на локален транспорт и друго.

Според овој закон, општините се надлежни за вршење на следните дејности:

- Заштита на животната средина и природата – мерки за заштита и спречување од загадување на водата, воздухот, земјиштето, заштита на природата, заштита од бучавата и нејонизирачко зрачење;
- Локалниот економски развој – планирање на локалниот економски развој; утврдување на развојните и структурните приоритети; водење на локална економска политика; поддршка на развојот на малите и средни претпријатија и на претприемништво на локално ниво и во тој контекст, учество во воспоставувањето и развојот на локалната мрежа на институции и агенции и промовирање на партнерство;
- Комунални дејности – снабдување со вода за пиење; испорака на технолошка вода; одведување и пречистување на отпадните води; јавното осветлување; одведување и третман на атмосферските води; одржување на јавна чистота; собирање, транспортирање и постапување со комуналниот цврст и технолошки отпад; уредување и организација на јавниот локален превоз на патници; снабдување со природен гас и топлинска енергија; и друго;
- Социјална заштита – заштита на децата, детски градинки и домови за стари лица (сопственост, финансирање, инвестиции и одржување);
- Образование – основање, финансирање и администрирање на основни и средни училишта – во соработка со централната власт, во согласност со закон, организирање на превоз и исхрана на ученици и нивно сместување во ученички домови;
- Здравствена заштита – управување со мрежата на јавни здравствени организации и објекти и од примарна здравствена заштита кои треба да вклучат застапеност на локалната самоуправа во сите одбори на сите здравствени организации во јавна сопственост.

Закон за животна средина

Законот е усвоен во јули 2005 година (Службен Весник на Република Македонија бр. 53/2005). Во Законот е јасно нагласена потребата од намалување на емисијата на гасови коишто го формираат ефектот на стаклена градина поради што е потребно да се врши

рационално користење на енергијата и почитување на стандардите за заштита на животната средина.

Законот предвидува ЕЛС да вградат мерки преку изработка на ЛЕАП и Локални агенди 21 како и ваквите мерки да ги вградат при изработка на останатите плански стратешки документи на локално ниво.

Закон за акредитација

Со овој Закон се земени во предвид основните барања за акредитација на тела и индивидуални физички лица одговорни за сертификација и контрола на производи, објекти и тела. За градежниот сектор барањата се однесуваат на механичка јакост, енергетска ефикасност, здравје, безбедност и друго.

Стандарди

Институтот за стандардизација на Република Македонија усвои стандарди за пресметка на енергетските перформанси на објектите, и тоа за:

- изолациони материјали
- методологии за пресметка на перформанси на обвивка на објект, прозори и топливи мостови
- топлинска изолација и перформанси на градежни елементи

Група на стандарди кои треба да бидат прифатени во согласност со спроведувањето на Директивата за енергетски перформанси на објекти се:

- Стандарди за формата и методологијата за пресметка на енергетските перформанси;
- Стандарди за системи и опрема за греење, вентилација и климатизација;
- Стандарди за градежни материјали;
- Стандарди за дневно и вештачко осветлување;
- Изработка на климатски карти потребни за пресметка на проектните оптоварувања за греење и ладење; пресметка на топлински и ладилни степен денови и пресметка на годишна потрошувачка на енергија за греење, ладење и вентилација на база на месечни, дневни и часовни податоци.

Институционална Рамка

Во 1999 година, Владата на Република Македонија прифати програма за ефикасно користење на енергијата во Република Македонија до 2020 година. Во програмата се дефинирани мерки за зголемување на енергетската ефикасност, и тоа:

- Изработка на Стратегија за енергетска ефикасност во Република Македонија до 2020 година;
- Формирање на фонд за финансиска поддршка;
- Изработка на инвестициона и техничка документација за реализација на конкретни проекти;
- Изработка на регулативи, стандарди и други акти;
- Информативни и образовни активности;
- Публикации и брошури;
- Меѓународни активности.

Стратегијата беше изработена во 2003 година и вклучува иницијативи, можности и технички активности. Со Стратегијата се предвидуваат следните активности:

- Формирање на Агенција за енергетска ефикасност;

- Сертификација на енергетски оценувачи;
- Енергетски закони за објектите;
- Стандарди за опрема;
- Формирање на фонд за енергетска ефикасност;
- Формирање на компанија за енергетски услуги (ESCO – Energy Service Company).

Во земјата нема посебен закон за ЕЕ, но постојат серија на закони во секторот енергетика кои се од голема важност за енергетската ефикасност:

- Закон за енергетика¹
- Закон за основање на Агенцијата за енергетика на Република Македонија²
- Правилник за одбележување на енергетската ефикасност на уреди во домаќинството³
- Правилник за барања за ефикасност на бојлери на топла вода кои користат течни и гасовити горива⁴

Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ) во 2009 година ја претстави Стратегија за развој на енергетиката во Република Македонија за период 2008-2020 со визија до 2030 година. Оваа Стратегија беше изработена за потребите на Министерството на Економија кое пак во 2010 година ја усвои заедно со Стратегијата за унапредување на енергетската ефикасност во Република Македонија до 2020 година. Целта на Стратегијата за унапредување на енергетската ефикасност е да создаде рамка за усвојување на практики за енергетска ефикасност на одржлив начин, низ спроведување на програми и иницијативи поврзани со намалување на зависноста од увозот, интензитетот на енергијата, непродуктивното користење на енергијата, подготовка на добра клима за да се максимизира вклученоста и можностите на приватниот сектор во комплементарни активности за застапување и за обука.

Република Македонија во февруари 2010 донесе одлука да продолжи со изработка на сеопфатна Национална програма за енергетска ефикасност во јавниот сектор. Со оваа програма ќе бидат опфатени сите јавни објекти на централно и локално ниво. Светската Банка обезбедува техничка помош и финансиска поддршка за оваа програма. За обезбедување на поддршка и финансирање на оваа национална програма покажан е интерес и од станатите донатори и меѓународни финансиски институции.

Со изработката на Националната програма за енергетска ефикасност во јавниот сектор, владата има план да ги промовира следните теми:

- Градење на институционални капацитети преку формирање на сектор за енергетска ефикасност во рамките на Агенцијата за енергетика или преку основање на Агенција за енергетска ефикасност;
- Целосно преземање, интегрирање и имплементација на Директивата на ЕУ за енергетски перформанси во објектите во македонското законодавство преку измени, дополнувања и изработка на следните законски и регулаторни мерки:
  - Осовременување на Законот за енергетика со цел дефинирање на процедурите за енергетска ревизија за технолошките процеси (информирање на менаџерите во областа на енергетиката за потребата од

¹ Службен весник бр.63/06, 36/07 и 106/08

² Службен весник бр. 62/05

³ Службен весник бр.85/07

⁴ Службен весник бр. 13/07

примена на технологии со висока ефикасност, прибирање на податоци за потрошувачката на енергија, оценка на остварувањата на мерките за ЕЕ и заштитата на животната средина).

- Измени и дополнувања на Законот за градба заради обезбедување на законски услови за задолжително подготвување на студија за ЕЕ при проектирањето на објектот; ваквата студија ќе постане предуслов за добивање на градежна дозвола. Со оваа постапка ќе се овозможи спроведување на пропишаните мерки во Законот за енергетика и Правилникот за енергетски перформанси во објектите.
  - Дополнување заради комплетирање на Правилникот за енергетски перформанси на објектите; ќе се создадат правни услови за започнување на процес на сертификација на објектите, бојлерите за топла вода и системите за воздушна вентилација.
  - Изработка на Енергетски кодекс за објектите за новите градби – ќе осигура дека сите објекти се изградени со зголемена енергетска ефикасност.
  - Регулација на квалитетот на идните енергетски ревизии и поставување на правила и услови за енергетска ревизија преку соодветни подзаконски акти за дефинирање и воведување на процедури за енергетска ревизија и сертификација на енергетски ревизори; Овие акти ќе ги обезбедат основните услови и инструкции за спроведување на енергетска ревизија и дефинирање на процедурите за професионално сертификација на енергетските ревизори.
- Дефинирање и донесување на неопходните законски амандмани и развој на модел договори за услуги за воспоставување на компании за енергетски услуги (ESCO⁵) и договори за перформанси согласно на условите во Македонија, заради олеснување на воспоставувањето на ESCO.
  - Развој на Фонд за енергетска ефикасност преку развивање на законска рамка, подзаконски акти и процедури и оперативна рамка.
  - Развивање на јавни-приватни партнерства (PPP) за да се овозможи на општинските енергетски капацитети да добијат пристап до приватен капитал.

ЗЕЛС и ЕЛС во контекстот на Климатските промени и енергетската ефикасност

Во Република Македонија, единици на локалната самоуправа се општините и Градот Скопје. Територијата на земјата е поделена на 84 општини. 33 општини се со седишта во градовите, 41 во селата, додека 10 општини се дел од Град Скопје.

Законот за локална самоуправа ги предвидува следниве надлежности на општините: основно и средно образование, служби за социјална заштита, детска заштита, управување со примарната здравствена заштита, наплата на даноци, урбанистичко и рурално планирање, комунални дејности, локален економски развој, спорт и рекреација и сите културни активности.

---

⁵ ESCO – Energy Service Company (Компанија за енергетски услуги) е специјализирана компанија која изработува анализи, проектира и дава оптимално ефикасно решение, набавува и инсталира опрема и го одржува системот за да осигура постигнување на заштеди на енергија за време на периодот на враќање.

Процесот на децентрализација се одвива низ две фази: децентрализација на надлежности и фискална децентрализација. Понатамошните процеси на децентрализацијата се сериозен предизвик за општините и за Заедницата на единиците на локалната самоуправа (ЗЕЛС) во Република Македонија.

ЗЕЛС е единствена заедница која ги претставува општините во Република Македонија, а со цел да биде тело за размена на искуства и за унапредување на локалната демократија.

ЗЕЛС, како заедница на единиците на локалната самоуправа во Република Македонија, е основана во 1972, реконструирана во 1996 согласно на Законот за локална самоуправа. Тогашниот закон предвидуваше задолжително членство на сите општини. Со стапувањето на сила на новиот Закон за локална самоуправа во 2002, членството во ЗЕЛС не е задолжително, но сите општини и Град Скопје се одлучија за доброволно членство.

Врз основа на Меморандум за соработка со Владата на Република Македонија и со Агенцијата за државни службеници од 2003, ЗЕЛС иницира разни обуки и работилници за јакнење на капацитетите на општините. Воедно, ЗЕЛС обезбедува техничка помош и совети за подобрување на организацијата и администрацијата на локалната самоуправа, вклучително во областите на раководење со општинските приходи, образованието, урбанистичкото планирање и просторно уредување, комуналните услуги, заштита на културното наследство, и создавање на поволна клима за локален економски развој.

Заради подигнување на ефикасноста на работењето ЗЕЛС формира структура на тела. Во ваквата организација спаѓаат Управниот одбор (составен од 19 члена), Генералното Собрание, составено од сите градоначалници и Надзорниот одбор, составен од 5 члена. ЗЕЛС има основано 13 комисији, составени од градоначалници (1. Комисија за финансирање; 2. Комисија за општинска администрација; 3. Комисија за култура; 4. Комисија за комунални дејности; 5. Комисија за рурален развој; 6. Комисија за е-општини; 7. Комисија за локален економски развој; 8. Комисија за образование и спорт; 9. Комисија за урбанизам и просторно планирање; 10. Комисија за заштита на животната средина; 11. Комисија за здравство и социјална заштита; 12. Комисија за рамномерен регионален развој; и 13. Комисија за енергетика). Секоја од Комисиите е одговорна за засебна област од функционирањето на општините. Воедно, ЗЕЛС има и формирано и 13 мрежи, составени од претставници на администрацијата на општините (1. Мрежа за европски прашања и фондови (МЕПФ); 2. Мрежа на територијални противпожарни единици –ТППЕ; 3. Мрежа за енергетика и енергетска ефикасност; 4. Мрежа на лица за управување со човечки ресурси; 5. Мрежа за финансиски работници; 6. Мрежа на советници и општински инспектори за образование; 7. Мрежа за одговорни лица за заштита на животната средина; 8. Мрежа на правници; 9. Мрежа на урбанисти; 10. Мрежа на ЛЕР; 11. Мрежата на ИТ лица; 12. Мрежа на лица за односи со јавност во општините (ПР) и 13. Мрежа на комунални редари). Улогата на мрежите е советодавна и многу често соработуваат со комисиите.

Две од овие комисији се релевантни по однос на климатските промени: Комисијата за енергетика, Комисијата за животна средина, Комисијата за рурален развој, Комисија за урбанизам и просторно планирање и соодветно: Мрежа за енергетика и енергетска ефикасност, Мрежа за животна средина Мрежа на урбанисти.

ЗЕЛС е активна и на меѓународно ниво. Таа е членка на: CRLAE - Конгрес на локалните и регионалните власти на Советот на Европа, СЕМР - Конгрес на европските општини и региони, НАПАС-Мрежата на националните асоцијации на локални власти од земјите во Југоисточна Европа, АЛДА-Асоцијација на агенции за локална демократија и на

Заедничкиот консултативен комитет меѓу Република Македонија и Комитетот на регионите на Европската унија.

ЗЕЛС првенствено се финансира од наплата на членарина, но исто така добива помош и од донатори.

ЗЕЛС активно придонесува кон активностите на работните групи на NALAS, вклучително и на работната група на NALAS за енергетска ефикасност, која до сега беше вклучена во развојот и имплементацијата на иницијативата за програмата TGD. ЗЕЛС е националната фокална точка за имплементација на специфичните активности за земјата од UNDP TGD. Програмата во Македонија.

Поради ваквата поставеност, ангажмани и соработка ЗЕЛС се наоѓа во најдобра позиција да започне, координира и да ги поддржи општините во градење капацитети и дефинирање локални иницијативи и активности за справување со климатските промени и поддршка во создавање и имплементацијата на општински програми за ЕЕ и активности во рамките на националните политики и програми за ЕЕ.

Префрлањето на надлежностите на општинските власти, процес кој вклучува и делегирање на голем број на надлежности и раководни одговорности, претставува голема можност и предизвик за примена и усвојување на практики за поголема енергетска ефикасност. Согласно Законот за енергетика општините се обврзани да подготват и усвојат Општински програми за енергетска ефикасност како дел од севкупната национална стратегија за енергетска ефикасност. Програми се однесуваат на период од три години и треба да бидат усогласени со Националната стратегија за енергетска ефикасност во Македонија од 2010. За жал, само мал број на општини имаат изработено ваква документација бидејќи немаат капацитети самостојно да ја извршат оваа законска обврска. Повеќето општини се соочуваат со бројни предизвици за работа на програмите за ЕЕ, како на пример:

- Мал број на општини имаат доволно детални податоци за енергетска потрошувачка кои може да се користат за планирање на ЕЕ.
- Недостигот на финансиски средства за инвестиции во ЕЕ е основната пречка за имплементација на проекти за ЕЕ.
- Нискиот капацитет за финансиски менаџмент го генерира и усложнува проблемот околу многу малиот број на понуди за заеми и малото искуство на македонските финансиски институции за проценка на кредитоспособноста на општините. Дополнително, усложнувањето на издавањето на гаранции за заеми се јавува поради неразрешените имотно - правни односи поврзани со земјиште кое е во државна и приватна сопственост.
- Нискиот кредитен рејтинг или неговото отсуство и недостигот на менаџерски капацитети на локално ниво поврзани со ЕЕ создава проблеми за општините околу пристапот на меѓународните пазари за заеми.

Општините, под итно треба да започнат со процес на создавање на капацитети за справување со климатските промени и подобрување на енергетската ефикасност. За таа цела, на самиот почеток, тие треба да утврдат пракса за воспоставување и постојано ажурирање на податоците за објекти и капацитети кои се под нивна надлежност. Базата на податоци на ЗЕЛС (подготвена од страна на UNDP) има капацитети да ги обезбеди основните податоци како и главните алатки за континуирано ажурирање на тие податоци.

Оние општини чија општинска администрација и услуги можат да промовираат енергетска ефикасност (ЕЕ) и обновлива енергија (РЕ) треба да формираат кадар специјализиран за ЕЕ и РЕ распределен во канцеларии/одделенија за таа намена. Ваквиот човечки ресурс

може да помогне во зголемувањето на ефективноста и ефикасноста на напорите на општините за развој и документирање на мерки за ЕЕ и проекти за РЕ. Начините на развој и документирање на мерки за ЕЕ и проекти за РЕ имаат капацитет да станат атрактивни алатки на општината во планирањата, но и да бидат атрактивни за потенцијалните инвеститори или донатори.

Подигнување на јавната свест за мерките за справување со климатските промени и зголемувањето на ЕЕ треба да биде еден од најголемите приоритети на секоја општина поединечно.

1.1 Цели

Главната намера – општата цел на Акцискиот план за развој на нови политики и промоција на локални иницијативи во справувањето со климатските промени 2012 е да обезбеди решенија, да дефинира инфраструктура и да осигура дека ЗЕЛС и општините во Република Македонија ќе изградат способности за справување со ризиците и влијанијата од климатските промени и зголемување на капацитетите за енергетски менаџмент преку имплементирање на активности за адаптација кон новонастанатите околности. Акцискиот план е изработен на принципот на обезбедување на одржливоста на заедниците во процес на промена на климатските услови.

Ваквата цел се носи со големи предизвици и единствено може да биде остварена преку координиран пристап во реализацијата на стратегиите на ниво на јавната политика и иницијативи и интегрирани активности базирани на меѓусекторски прашања и предизвици.

Специфичните цели на Акцискиот план за развој на нови политики и промоција на локални иницијативи во справувањето со климатските промени 2012 се:

1. Да се поддржат процесите со кои ќе дефинираат политики и активности за разбирање и справување со климатските промени;
2. Да се идентификуваат области во кои ЗЕЛС и општините ќе преземат активности со кои ќе се подобри квалитетот на живеењето и доброто владеење;
3. Подобрување на квалитетот на носење на одлуки по однос на дефинирање на постапки и процедури за испорака на квалитетни и ефикасни услуги за субјектите на локално ниво кои се релевантни за справување со климатските промени и подобрувањето на енергетската ефикасност.

Областите – Секторите во кои Акцискиот план ќе дефинира активности за интервенција се:

1. Справување со климатските промени
2. Зголемување на енергетската ефикасност

Стратешки цели:

1. Развој на капацитетите за развој на нови политики справување со климатските промени

2. Поддршка на програмскиот, управувачкиот и финансискиот аспект на локалните иницијативи и активности во справувањето со климатските промени
3. Јакнење на свесноста за потребите од проактивно прилагодување и справување со климатските промени
4. Сеопфатна соработка и интегрирана координација на ЗЕЛС, општините и централната власт за изградба на механизми на управување, мониторинг и контрола
5. Вмрежување и зајакнување на меѓународна соработка во доменот на справувањето со предизвиците од климатските промени

Приоритети

Приоритетите се мерки (стратегии – акции) кои треба да се преземат за реализација на секоја засебна стратешка цел. Приоритетите за справување со климатските промени ќе треба да се преземат во сите сектори, и тоа долгорочно. Со цел да се оптимизира користењето на ретките ресурси, треба да се разгледаат три типа приоритетни акции во најранливите сектори:

- a) Долгорочни мерки: Оваа категорија подразбира соодветно дизајнирани активности кои не само што ги намалуваат ризиците од климатските промени, туку создаваат и услови кои овозможуваат генерирање на економски нето-придобивки во сите сектори. Тие треба да бидат спроведени како дел од една одржлива заедничка развојна стратегија на сите општини (на пример, подобра изолација на згради, подобрена енергетска ефикасност, цени за вода и за струја со кои ќе се охрабри поефикасна потрошувачка);
- b) Итни активности: Без оглед на првичните трошоци, оваа категорија подразбира воведување итни и неодложни активности кои треба да се преземат поради нивното директно влијание врз климатските промени (воведување добри практики кои ќе овозможат контрола и заштеда на електрична енергија, воведување на локални стимулации за инвестирање во зелени индустрии, зазеленување на јавните површини, итн.)
- c) Политички мерки: Активности кои ќе се справат со недостатоците во постојните политики и практики за справување со сегашните и идни предизвици врзани со климатските промени (на пример, воведување нови регулативи во градежништво, така што ќе се редуцира градењето на енергетски неефикасни објекти, намалување на градбите во области во кои постои ризик од поплави итн.)

За реализација на секоја засебна стратешка цел се предлагаат следниве приоритети:

- 1.1 Јакнење на локалните капацитети за исполнување на законските обврски;
- 1.2 Анализа на правната рамка и поддршка и лобирање за подобрување на истата;
- 2.1 Јакнење на програмските, управувачките и финансиските капацитети на единиците на локалната самоуправа за воспоставување и поддршка на локални иницијативи и активности во справувањето со климатските промени;
- 2.2 Поддршка на формирање на ЈПП како алтернативни форми на финансирање и стопанисување со јавните објекти и подобрувањето на енергетската ефикасност на истите;
- 2.3 Создавање на услови за воспоставување на компании за енергетски услуги (ESCO);
- 2.4 Подобрување на енергетската ефикасност на објекти во јавна сопственост;
- 2.5 Подобрување на енергетската ефикасност на објекти во јавна сопственост;
- 2.6 Подобрување на општинската соработка за справување со климатските промени;

- 3.1 Зајакнување на свесноста на населението и субјектите на локално ниво за потребите од проактивен и ефикасен одговор на климатските промени;
- 3.2 Соработка со јавните и приватните образовни институции за развивање и воведување на наставна и вон-наставна програма за разбирањето на климатските промени и брз одговор на истите на формално и неформално образовно ниво;
- 3.3 Поддршка на изработка мултимедиални капаџи за јакнење на свесноста за потребите на справувањето со климатските промени и зголемувањето на енергетската ефикасност;
- 2.1 Поддршка за градење на механизми за пренесување на најдобри практики и дисеминација на информации;
- 2.2 Позиционирање на ЗЕЛС како препознаен партнер од страна на останатите релевантни и клучни партнери на национално и меѓународно ниво;
- 5.1 Меѓународна соработка на ЗЕЛС со регионални, европски и светски организации – мрежи чија мисија е справувањето со последиците од климатските промени и зголемување на енергетска ефикасност;
- 5.2 Градење на партнерски односи меѓу ЗЕЛС и странски и меѓународни организации заради изработка на иницијативи за подобрување на енергетската ефикасност и намалувањето на емисиите на стакленички гасови и пристап до извори на финансирање.
- 5.3 Промоција на CEDAW Препораките на комитетот, Законот за еднакви можности на мажите и жените запознавање со обврските што треба да бидат имплементирани во активностите со справување со климатските промени.

Овој акциски план ќе ги идентификува и нагласи главните чекори кои треба да се преземат во извршувањето на гореспомнатите цели и имплементација на приоритетите.

Притоа, за ефикасна реализација потребен е одговор кој ќе биде даден во единствена рамка и тоа:

- Идентификување и/или создавање на орган кој ќе биде одговорен за спроведувањето на соодветната акција;
- Краен рок за исполнување на активностите;
- Буџет – извор на финансии – онаму каде што е можно тоа да се покаже.

Со имплементацијата на овој план ЗЕЛС и општините треба да го подобрат разбирањето на климатските промени и ефектите од овие промени, да ја подигнат свесноста и да го поддржат зајакнување на образованието за оваа област (појава), да го подигнат нивото на доброто владеење и квалитетот на носењето на одлуки. Имплементацијата треба да го помогне и развојот и зајакнувањето на соработката и партнерствата на регионално, национално и меѓународно ниво, како на ЗЕЛС, така и на општините.

Акцискиот план треба да придонесе и да го олесни развојот и имплементацијата на одредени активности страна на ЗЕЛС, а кои треба да постават рамка за акција на општините по однос на справувањето со климатските промени, пред се во делот за намалување на емисиите на стакленички гасови и подобрување на енергетската ефикасност на објектите во јавна сопственост. Воедно, овој план ќе му овозможи на ЗЕЛС однапред да ги планира активностите насочени за потребно лобирање на централната власт.

ЗЕЛС ги охрабрува сите општини да изработат локални планови за климатски промени и во нив да дефинираат обврзувачки и задолжителни локални стратегии и мерки. Како поддршка на ова ЗЕЛС е подготвена да поддржи развивање на рамка за развој на локални акциски планови која ќе биде усогласена со релевантните стратешките документи на национално ниво.

Општините треба да бидат активно насочени кон промена на стојалиштата и односот кон климатските промени на сите субјекти на локално ниво, притоа, овие документи треба да обезбедат решенија за одржлив локален развој. Ова може да се постигне преку промена на методологиите и пристапот на планирање на заедниците, како и други плански и административни документи во практични и задолжителни алатки во работата насочена кон справување со климатските промени.

Акцискиот план вклучува серија на активности кои ќе влијаат на развојот на свесноста на сите субјекти на локално ниво, на развојот на нови политики и промоција на локални иницијативи во намалувањето или спречувањето на емисиите на стакленички гасови, проактивното прилагодување кон ефектите на климатските промени и користење на партнерства и комуникација во вклучување на заедниците во активностите за спротивставување и нивно искористување како инструменти на промена во односот кон оваа појава.

Акцискиот план се базира на принципот на реалистичност и можност за реализација преку имплементација на неговите дефинирани активности од страна на ЗЕЛС, единиците на локалната самоуправа, локалните заедници и сите засегнатите страни, како и со воспоставување на синергии со централната власт и меѓународната заедница во процесите на имплементација.

Со преземање на активности за одговор на климатските промени, општините преземаат активности со кои ќе инвестираат во развој на поефикасно ниво на одржливост на економијата и општеството на локално и национално ниво.

Дел од дефинираните активности на овој документ ќе бидат спроведени од ЗЕЛС, но финансиски поддржани од страна на ЕЛС.

1.2 Основа - Позадина

Климатските промени и ефектите од нив се реалност во нашето време и претставуваат сериозен предизвик за целиот свет. Постојат многу докази и висок степен на согласност во научните кругови дека климатските промени се должат на зголемените емисии на стакленички гасови од човечки активности, во прв ред емисиите на јаглероддиоксид при согорувањето на фосилните горива. Емисиите на овие гасови за последните три децении пораснаа за 70 отсто, со тенденција за понатамошно зголемување ако во иднина се задржат тековните практики и однесувања. Според Сценаријата за емисии (СПЕС) се предвидува пораст од дури 90 проценти на емисиите на стакленички гасови во 2030 година во однос на вредностите во 2000 година.

Според одредени анализи, вкупното намалување на емисии што може да се постигне е 20 проценти во однос на тоа кога не би се преземале мерки за намалување. Во секторот енергија тоа би се остварило со промена на гориво – јаглен и нафта со гас, обновливите извори на енергија – хидроенергијата, соларната, ветерната, геотермалната енергија и биомасата.

Климатските промени и понатаму ќе се случуваат и заради тоа потребна е адаптација, односно промени во животниот стил и навиките. Како резултат на климатските промени се претпоставува сериозно покачување на температурата. Прашање е дали ќе вложуваме повеќе во нивното ублажување и приспособувањето или во справувањето со последиците. На пример, за концентрациите да се одржат на ниво што би го ограничило порастот на глобалната температура за 2,8 -3,20 степени Целзиусови во 2030 година, потребно е да се вложува 0,2-2,5 отсто од глобалниот бруто-национален производ

Просторот на Југо-источна Европа се смета за повеќе ранлив по однос на климатските промени. Без одлучно дејствување, обидите за развој на Македонија ќе бидат уназадени од влијанието на климатските промени. Ваквите влијанија и предизвици ќе бидат јасно воочени врз животната средина, климата, снабдувањето со вода, земјоделство и целокупната економија. Македонија се наоѓа на Балканскиот Полуостров во Југо-источна Европа и има вкупна површина од 25,713 km².

Во Македонија има 2,022,547 жители (според пописот од 2002 година), со просечна густина на популацијата од 78.6 жители/km² од кои околу 60% живеат во урбаните области. 2.05 милиони жители. Годишниот БДП изнесува 9.2 милијарди американски долари⁶. БДП по глава на жител изнесува 4,500 американски долари.

Проектираните промени на температурата и врнежите во Македонија до 2100 година укажуваат дека просечната температура може да се зголеми до 3,80 Целзиусови степени, а врнежите може да опаднат за 13 отсто во споредба со периодот 1961-1990 година. Одделни региони би страдале повеќе, како југоисточниот и централниот дел, каде промените можат да бидат најдраматични. Ваквите климатски промени би се одразиле негативно врз сите сектори од економијата, земјоделството, шумарството, водните ресурси, биодиверзитетот и врз здравјето на луѓето.

Стандардите на живеење, стапката на невработеност и релативно ниските стапки на економски раст се централните економски проблеми. Еден од клучните предизвици е имплементација и забрзување на економските реформи и обезбедување балансиран економски развој кои пак се тесно поврзани со предизвиците на подобрувањето на животниот стандард и намалување на сиромаштијата. Интеграција на прашањето за климатските промени во развојните политики ќе претставува посебен предизвик. Подигање на свеста и градење на капацитети за вклучување на концептот на климатските промени во стратегиите за одржлив развој е од исклучително значење.

Договорот од Канкун, балансиран и суштински пакет на одлуки донесени конференцијата за климатски промени на ОН во Мексико (декември 2010), претставува важен чекор на патот кон градење на комплетна и законски обврзувачки рамка за постапка врз климата за периодот по 2012 година .

ЕУ шефовите на држави и влади поставија серија на цели за климата и енергијата и барања истите да бидат реализирани до 2020 година, познати како "20-20-20" цели. Тоа се:

- Намалување на емисиите на стакленички гасови во ЕУ за најмалку 20% под нивото од 1990 година;
- 20% од потрошувачката на енергија на ЕУ да доаѓа од обновливи ресурси;

---

⁶ Извор на податоци за БДП и БДП по глава на жител: ММФ 2010

- 20% намалување во основното користење на енергијата, во споредба со проектираните нивоа, да биде постигнато преку подобрување на енергетската ефикасност.

Во оваа смисла Договорот на градоначалници (Covenant of Mayors) е главно европското движење кое ги вклучува локалните и регионалните власти во доброволно извршување на зголемување на енергетската ефикасност и користење на обновливи извори на енергија на нивните територии. Со нивното пристапување, потписниците на овој Договор имаат за цел да ја остварат и надминат поставената цел на ЕУ за намалување на CO₂ до 2020 година. Градот Скопје е потписник на овој Договор од 2011, додека Општина Карпош покажува иницијатива и интерес за пристапување.

Република Македонија е член на Рамковната конвенција за климатските промени на Обединетите Нации (UNFCCC) и затоа, и член на Протоколот од Кјото. Во согласност со преземените обврски од членствата и аспирации за пристапување во ЕУ, Македонија се обврзува да ги преземе неопходните мерки за справување со климатските промени. Понатаму, Македонија е потписник на Договорот за енергетска заедница и со тоа има обврски да ги намали емисиите на стакленички гасови.

Меѓувладиниот панел за климатски промени на ОН (IPCC), укажува на фактот дека во суштина човековите активности го генерираат глобалното затоплување, и дека ова е сериозна закана за природата и луѓето. Главните влијанија забележани од страна на IPCC се следниве:

- Тринаесет од четиринаесет години во периодот меѓу 1995 и 2008 година се рангираат меѓу најтоплите години во евиденцијата на глобалната температура на површината (од 1850) (IPCC 2007).
- Глобалниот просек на нивото на морето се зголемува со просечна стапка од 1,8 мм во година во периодот од 1961-2003. Оваа стапка е значително побрза за вториот период помеѓу 1993 и 2003 година, каде што просечната стапка на пораст беше околу 3,1 mm во година.
- Годишниот просек на арктичкиот мраз се намалил за 2,7% во период од една декада од 1978 година наваму. Поголеми намалувања од околу 7,4% по декада се забележани во летните месеци. Планинските глечери и снежна покривка се намалиле од 1990 година и на двете хемисфери (IPCC 2007).
- Промени климата по однос на екстремните временски настани се забележани во текот на последните 50 години. Овие измени вклучуваат поретки постудени денови, почести топли денови и зголемена зачестеност на топлотни бранови, зголемување бројот на поројни врнежи, зголемена фреквенција и интензитет на активноста на тропските циклони и зголемување на зачестеноста на појавување на екстремно високо ниво на морето.

Македонија се соочува со сериозни еколошки проблеми. Евидентирани се појави на недостиг на вода и загадување на водата, индустриски отпад, деградација на земјиштето и шумите и бесправната сеча, како и зголемено загадување на воздухот.

ЗЕЛС е посветен, во соработка со сите релевантни чинители, да ги преземе сите потребни дејствија да им помогне на општините да иницираат активности со кои ќе се влијае на намалувањето на идните штетните влијанија од климатските промени.

Фактот дека климатските промени претставуваат глобален предизвик кој мора да биде решен преку обврзувачки меѓународни договори, локалните мерки се сеуште важни, и општините и заедниците имаат клучна улога во спроведувањето на локалните мерки.

Имајќи ги во предвид овие предизвици, јасно е дека локалните заедници мора да дејствуваат веднаш. Колективно и со заеднички напори мора да се работи на намалување на ризиците, емисиите на стакленичките гасови во нашите заедници со цел да обезбедиме одржливост на животната средина, а со тоа и оддржливост на нашите заедници и економии, прилагодувајќи се на климата која се менува и справувајќи се со долгорочните ефекти од ваквата состојба.

Спроведувањето на политиките за адаптација и за справување со климатските промени ќе биде успешно и одржливо само ако се вклучат сите релевантни страни, на сите нивоа. Локалните заедници имаат клучна улога во агендата за климатските промени. Се смета дека општинските власти ја имаат одговорноста за спроведување на најголем број од решенијата за прилагодување кон климатски промени и мерките за справување со истите. Нивните одлуки влијаат на 40 до 70 проценти од мерките за справување со сите емисии на стакленички гасови. Општините играат клучна улога во активното инкорпорирање на прашањата поврзани со климатските промени, преку спроведување политики и одлуки врзани со инвестиции што директно ги засегаат граѓаните. Поради ова, локалното планирање и одлучување се од особено значење за процесите на адаптација и справување со климатските промени. Речиси 50-80 проценти од емисиите на стакленичките гасови зависат од практиките на локално ниво и од изборот на инвестиции. Најголем број прашања врзани со климатските промени досега беа третирани преку спроведување на изолирани проекти. Најголем број од нив се однесува на преземање на активности за постепено намалување на емисии на стакленички гасови или пак намалување на ранливоста на одредени групи или заедници. Се разбира, ова се важни првични чекори, но на долг рок потребно е дефинирање на еден постратегиски и посистематски пристап. Ваквиот пристап треба ефикасно да ја интегрира адаптацијата кон климатските промени во целокупниот процес на локалното планирање.

Со цел да се олесни долгорочното планирање ЗЕЛС во соработка со УНДП и НАЛАС ја прифати иницијативата и се фокусираше на подготовка на Акциски план кој во основа треба да ги идентификува, дефинира и сосредоточи целите, приоритетите и активностите кои претставуваат интегрирана потреба и интенција на единиците на локалната самоуправа.

Целта на Акцискиот план е да ги утврди приоритетните иницијативи засновани врз проценка на можните физички и економски влијанија на климатските промени.

При самиот процес на планирање и изработка на овој документ во предвид беа земени краткорочните и среднорочните социо-економските придобивки од справување со климатските промени. Притоа, земени во предвид се и потребите за подобрување на системите за брз одговор на кризи поради зголемување на ефикасноста во справувањето со евентуални природни катастрофи и елементарни непогоди. Исто така, дел од планот се и потребите од поставување на алатки за зголемување на енергетската ефикасност.

Овој пристап има за цел општините преку ЗЕЛС да создадат општа согласност и поддршка за преземање мерки против климатските промени, доколку препорачаните мерки кореспондираат со фундаменталните развојни проблеми на конкретната општина, односно да обезбедат основни услуги за подобрување на квалитетот на живеење на населението, пристап до храна, извори на енергија и вработување.

1.3 Делокруг

1. Акцискиот план ќе ги фокусира своите предлози, иницијативи и решенија организирани во стратешките цели, приоритетите и активностите во областите за адаптација и справување со влијанијата од климатските промени и енергетската ефикасност како една од клучните мерки за справувањето со климатските промени.

Во реализацијата на активностите акцискиот план ќе се води од следниве принципи:

- *Законитост и прифатливост*, со цел да се осигура имплементација на донесениот документ во согласност со македонското законодавство и прифаќање од страна на ЕЛС;
- *Чувство на сопственост*, со цел да се обезбеди зголемено ниво на одговорност на сите чинители, кои беа составен дел од подготвувањето на овој документ или за кои се однесува планот, во реализацијата и во процесот на мониторирање и оценување на акцискиот план, како и во неговото евентуално прилагодување на новонастанатите состојби на локално и национално ниво;
- *Одржливост*, со цел да се обезбеди квалитетен животен стандард на локалното население, но истовремено и да се создадат услови и за идните генерации;
- *Квалитет*, со цел да се обезбедат значајни и долгорочно видливи резултати преку постојан процес на градење на капацитетите;
- *Ефикасност и ефективност*, со цел да се обезбеди најоптимално искористување на достапните ресурси;
- *Интегриран процес на планирање на развојот* – процес на партиципативно планирање обединувајќи ги стратешките цели за развој на релевантните чинители на локално ниво, во насока за обезбедување оптимална дистрибуција на расположливите ресурси помеѓу нив со цел одржливост;
- *Сеопфатно планирање* – вклучувајќи ги сите надлежности на општината: урбано планирање, заштита на животната средина, активности во рамки на истата, култура и спорт, социјална заштита, образование, здравство и заштита од елементарни непогоди;
- *Човеков развој* – опфаќајќи го промовирањето на пристапот за човеков развој насочен кон обезбедување услови за истакнување на целосниот потенцијал на секоја индивидуа;
- *Одржлив развој* – пристап насочен кон подеднакво задоволување на социјалните и економски потреби на различните генерации;
- *Практика на добро владеење* – преку промовирање на вредностите: транспарентност, вклученост, одговорност, ефикасност, ефективност, кохерентност и реализација (сите вредности во корелација со интересите на граѓаните);
- *Иновативност, креативност и динамичност*, со цел да се обезбеди процес на учење и примена на случаите на добри практики, како и примена на аналитички методи во прибирање и обработка на релевантни информации;
- *Флексибилност и одговорност*, со цел да се обезбеди подготвеност за благовремено пресретнување на потребите во одредени услови;
- *Професионализам и тимска работа*, со цел да се обезбеди соодветно ниво на високо-квалитетни стандарди за дејствување;

- *Почитување, разбирање и поддршка*, со цел да се обезбедат професионални односи базирани на доверба и соработка помеѓу засегнатите чинители;
- *Партнерство и комуникација*, со цел да се обезбеди ефикасна вклученост на сите партнери, чинители и граѓани;
- *Транспарентност и точност*, со цел да се обезбеди отвореност при процесот на донесување одлуки и алокација на финансиските средства;
- *Контрола и следење*, со цел да се обезбеди следење на имплементацијата на акцискиот план преку континуирана афирмација на неговата релевантност за локалниот развој;
- *Финансиска поддршка*, со цел да се обезбеди соодветно финансирање на активностите од буџетот на ЗЕЛС, општинските буџети и останатите достапни фондови;
- *Следење на имплементацијата на надворешните процеси*, со цел да се обезбеди согледување на нивното влијание врз имплементацијата на акцискиот план.

Наведените принципи и вредности ќе бидат валидни во текот на спроведување на акцискиот план, како и при следењето и оценката во постигнувањето на неговите цели.

Акцискиот план е краткорочен и се однесува на периодот 2012 – 2015.

1.4 Сценарио (синопсис) за климатските промени

Во Република Македонија се изработени повеќе студии кои на научен начин и со одбрани методологии на симулации се прави проценка на идните климатски промени. Такви се на пример:

1. Сценарија за климатски промени за Македонија, Студија од 2006 година на Центарот за атмосферски истражувања при Универзитетот во Нова Горица, Република Словенија;
2. Проценка на економските влијанија на климатските промени, Студија на УНДП од 2011 која ги опфаќа Хидроцентралата Маврово, Пелагонија и системот за наводнување Стрежево (Assessing the Economic Impact of Climate Change, UNDP 2011);
3. Развој на рамка на политики за активности на локално ниво за справување со климатските промени во Југоисточна Европа, Документ за политики за Република Македонија, UNDP 2011;
4. Националната стратегија за енергетика на Република Македонија, Министерство за економија, 2010;
5. Втор национален извештај на Република Македонија кон Рамовната конвенција на ОН за климатски промени; Глава 3: Ранливост и адаптација кон климатските промени, Министерство за животна средина и просторно планирање, 2006⁷.

---

⁷ Анекс 3 – Министерството за животна средина и просторно планирање - Втор национален извештај на Република Македонија кон Рамовната конвенција на ОН за климатски промени; Глава 3: Ранливост и адаптација кон климатските промени 3.1.2 Сценарија за климатски промени до 2100

Според Студијата на Универзитетот од Нова Горица, се предвидува средната температура на воздухот во Македонија, до 2050-та година да порасне за 1,9 степени, а до 2100-та за дури 3,8 степени, додека врнежите би се намалиле за 5%, односно за 13% до крајот на векот (во однос на 1990 година како референтна). Се очекува летата да стануваат пожешки, со пораст од дури 5 степени (просечно) до крајот на векот, а летните врнежи би се намалиле за 37% ! Уште позагрижувачки се очекувањата температурите најмногу да се зголемат во јужните делови на државата (и сега се високи), а врнежите најмногу да се намалат во централните и јужните делови (и сега се мали). Дури само половично остварување на ова сценарио би значело огромни проблеми со водоснабдување, наводнување, земјоделство, добивање на хидроенергија, засилена ерозија, појава на суши, пожари и многу други, а најмногу би биле погодени Тиквешко, Гевгелиско, Струмичко, Дојранско и соседните региони. Одредени промени и последици во таа смисла, веќе се видливи и се чувствуваат.

Информациите од 2006 од Министерството за животна средина и просторно планирање кои се наоѓаат во Вториот национален извештај на Република Македонија кон Рамовната конвенција на ОН за климатски промени, Глава 3: Ранливост и адаптација кон климатските промени говорат дека се направени проекции за климатски промени на главните климатски елементи (температура и врнежи) за 21 век, т.е. за периодите 1996-2025 година, 2021-2050 година, 2050-2075 и 2071-2100. Податоците се споредени со периодот од 1961-1990 година. За потребите на овој извештај, развиени се шест различни климатски сценарија за соодветните суб-региони во Македонија на база на емпириско намалување на размерот, како и едно сценарио завцелата земја базирано на директниот производ од Глобален Климатски Модел (GCM).

Според резултатите од направените сценарија, просечното количество на врнежи се очекува да се намали за -3% во 2025, -5% во 2050, -8% во 2075 и -13% во 2100 година во споредба со референтниот период, додека просечниот пораст на температурата се очекува да седвижи меѓу 1,0 оС во 2025, 1,9 оС во 2050, 2,9 оС во 2075 и 3,8 оС во 2100 година. Деталите за направените резултати се дадени во Анексот 3 -Глава 3.

Општи заклучоци на сите до сега спроведени проценки и сценарија е дека проектираните промени на температурата и врнежите укажуваат дека просечната температура во Македонија до 2100 година ќе се зголемува, а врнежите ќе опаѓаат во споредба со периодот 1961-1990 година. Притоа, на поголем удар би биле југоисточниот и централниот дел на земјата. Проектирана претпоставка е дека во овие делови на Македонија промените можат да бидат најдраматични. Ваквата ситуација со климатски промени, односно, зголемувањето на температурата и намалувањето на врнежите би се одразиле негативно врз целокупниот социо-економски систем, здравјето на луѓето и биодиверзитетот. На удар би биле сите сектори од економијата од кои посебно и страдале земјоделството, шумарството, управувањето со водните ресурси и др.

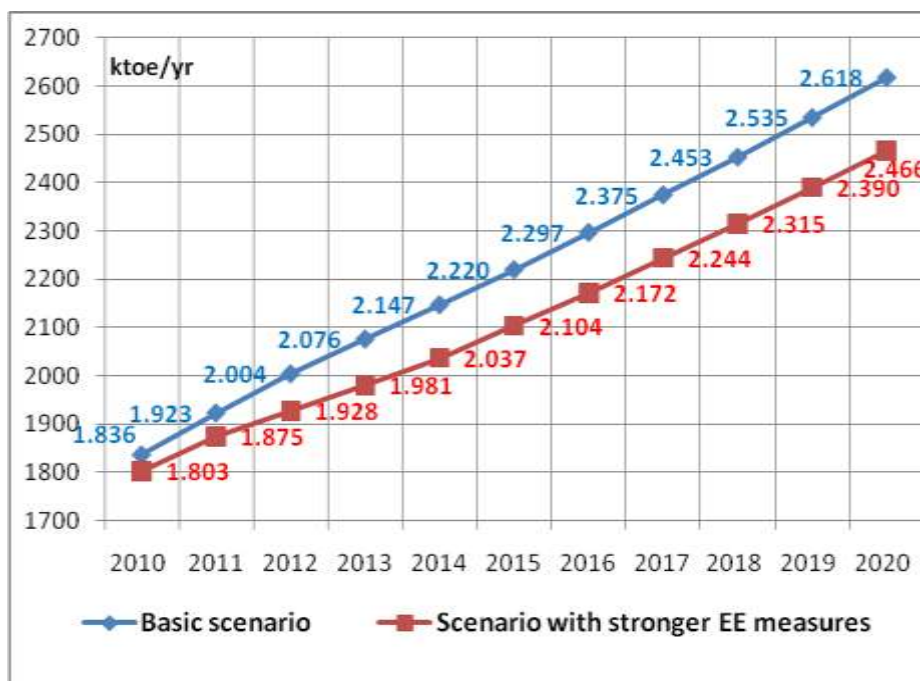
Дополнително, иако количината на врнежите се намалува, тие нема да бидат рамномерно распоредени низ годишниот циклус на врнежи туку една од главните одлики се очекува да бидат поројните дождови кои позади себе носат поплави. Во наредните неколку декади поради климатските промени се очекува во некои од постудените месеци од годината појава на поплави.

Во минатата декада (2000 – 2009) во Македонија се регистрирани пет посериозни поплави, коишто предизвикаа оштетувања на домови, патишта и мостови, како и на земјоделските површини и системи за снабдување со вода.

Проекција е дека интензитетот на идните поплави би бил поголем, а со тоа и штетите кои истите би ги направиле. Овие промени можат да влијаат на намалување на изворите на храна и вода за пиење, загуба на живеалиштата, како и исчезнување на некои видови на растенија и животни. Освен оштетувањата на приватната сопственост, земјоделските површини и инфраструктурата на економијата, јавната инфраструктура (патишта, мостови и сл.), појавата на поплави ќе влијае и на здравјето на луѓето, а може индиректно да доведе и до појава на заболувања кои се пренесуваат преку контаминирана вода и храна.

По однос на енергетската ефикасност, Студијата на УНДП од 2011 година: Развој на рамка на политики за активности на локално ниво за справување со климатските промени во Југоисточна Европа, Документ за политики за Република Македонија, дава анализа за трендовите за енергетска потрошувачка по сектори за периодот 2000-2009 и проекција на потрошувачката до 2020 година со и без воведени мерки за енергетска ефикасност. Од неа се гледа, иако со мерките за ЕЕ проблемот на снабдување со енергија не се решава, сепак се намалува притисокот за изградба на нови производствени капацитети и за увоз на гориво. Оваа Студија е приложена како Анекс 4.

Во Националната стратегија за енергетика е развиено сценарио со преземени активни мерки за подобрување на ЕЕ. Тоа води кон намалување на вкупната енергетска потрошувачка во 2020 од 2,618 ktоe на 2,466 ktоe за една година, што е еднакво на намалување на вкупната енергетска потрошувачка за 5.8% ако се спореди со ситуацијата во која нема активно подобрување заради ЕЕ.

Слика: Сценарио за ЕЕ споредено со основното сценарио за предвидувањето на финалната енергетска потрошувачка во Македонија⁸

1.5 Заинтересирани страни

Заинтересираните страни кои беа вклучени во изработката и/или ќе имаат влијание на имплементацијата на Акцискиот план се следниве:

1. ЗЕЛС како заедница која ги претставува општините во Република Македонија и овозможува размена на искуства во процесот на унапредување на локалната демократија. Во подготовката на Акцискиот план ЗЕЛС ги вложи севкупните административни капацитети и дел од сопствената структура претставена преку најрелевантните комисији - Комисијата за енергетика и Комисијата за животна средина и нивните мрежи: Мрежа за енергетика и енергетска ефикасност и Мрежа за животна средина.

Со ваквото учество во процесот на планирање ЗЕЛС започна со координација и поддршка на општините во градење капацитети и дефинирање локални иницијативи и активности за справување со климатските промени.

2. Единиците на локалната самоуправа и Градот Скопје како имплементатори на националната легислатива на локално ниво. Дополнително тие имаат клучна улога во спроведувањето на локалните мерки. Општините во процесот на планирањето беа претставени преку градоначалниците кои членуваат во Комисијата за енергетика и Комисијата за животна средина, како и преку локалната администрација која членува во Мрежата за енергетика и енергетска ефикасност и Мрежата за животна средина.
3. Министерството за локална самоуправа како највисок државен орган кој е одговорен за создавање на правна рамка, спроведување и мониторинг на процесот на децентрализација, а со тоа и за спроведувањето со закони утврдени надлежности кои треба да бидат имплементирани на локално ниво од страна на ЕЛС. Меѓу другото во овој домен спаѓаат и општинските надлежности поврзани со климатските промени и енергетската ефикасност. Во рамките на Министерството постојат и органи:
  - а. Биро за регионален развој е орган одговорен за: подготовка на аналитичко документациона основа за изготвување на стратешките и оперативни плански документи за регионален развој; изработка на предлог-методологијата за изработка на планските документи; Подготовка на годишни извештаи за имплементација на Акциониот план на Стратегијата; ја изработува предлог-одлуката за критериумите и индикаторите за идентификување на подрачјата со специфични развојни потреби; ја изработува предлог-листата на подрачјата со специфични развојни потреби; ги изработува предлог-критериумите за степенот на развиеност на единиците на локалната самоуправа и регионите; го изработува предлог-актот за класификација на единиците на локалната самоуправа и планските региони според степенот на развиеност и др.

⁸

Извор: Национална стратегија за енергетика

- b. Државниот инспекторат за локалната самоуправа е орган формиран за да врши контрола на работата на општините. Овој инспекторат врши контрола и на општинските надлежности поврзани со законите кои ги третираат климатските промени енергетската ефикасност (Закон за градба, Закон за комунални дејности и сл.)
4. Министерство за економија – највисок државен орган во чиј домен спаѓа и секторот енергетика. Во рамки на неговите надлежности, Министерството ги има изготвено Стратегијата за енергетски развој во Република Македонија до 2030; ја ажурираше својата Национална стратегија за енергетска ефикасност; го подготви својот Прв национален акциски план за ЕЕ согласно на Директивата за енергетски услуги 2006/92/ЕС на Енергетската заедница,⁹ и ги одобри националните цели за подобрување на ЕЕ.
5. Министерство за транспорт и врски – највисок државен орган во чија надлежност спаѓаат уредувањето на политиките за управување со државното земјиште и градби. Согласно со неговите надлежности, во негов домен се и спроведувањето на Законот за управување со државното земјиште и Законот за градба.
6. Министерството за животна средина и просторно планирање ја има улогата на национален координатор на активностите во областа на климатските промени. Министерството за животна средина и просторно планирање, како орган на државната управа е надлежно за координирање на активностите за климатски промени и спроведува активности на повеќе нивоа:
- Активности на стратешко ниво;
  - Активности на легислативно и институционално ниво;
  - Билатерална, регионална и меѓународна соработка.

Министерство за животна средина и просторно планирање како национален координатор за проблемот на климатските промени и Владата имаат преземено одредени чекори по однос на справувањето со климатските промени. Во согласност со македонската национална политика во однос на климатските промени, Република Македонија ја ратификува Рамковната конвенција за климатските промени на ОН во 1997 година (како држава потписничка на Рамковната конвенција на ОН за климатски промени, а која не влегува во групата од Анекс I држави), и Протоколот од Кјото во јули 2004.

Основни документи на Министерството кои го третираат прашањето на климатските промени се Првиот и Вториот национален извештај за климатски промени, кои содржат податоци за емисиите на стакленички гасови по извори и понори (инвентар на стакленички гасови), климатски сценарија, анализа на најранливите сектори на климатските промени, предлог мерки и акции за намалување и адаптација на климатските промени, активности за подигнување на јавната свест, едукација итн. Вториот национален извештај за климатски промени е усвоен од Владата на РМ во декември 2008, а првиот во 2005.

7. Македонскиот центар за енергетска ефикасност (MACEF). MACEF е НВО, формирана во декември 2002, со мисија за зголемување на енергетската ефикасност и заштитата на животната средина преку градење на капацитетите,

---

⁹ Акцискиот план е подготвен врз основа на образец усвоен од членовите на работната група за ЕЕ на Енергетската заедница на третата средба на EETF одржана во септември 2008 во Загреб.

идентификување и имплементација на мерки за енергетска ефикасност во соработка со владините институции, единиците на локалната самоуправа, инженери, донаторски организации и екологисти на национално и регионално ниво. MACEF обезбедува интелектуални, технички услуги и услуги за проектен менаџмент во областа на енергетиката и екологијата на национално ниво и ширум светот. MACEF има свој придонес во подготовката на енергетската политика и за процесот на развој и планирање на секторот за енергетика и енергетски ресурси, за промовирање на научните достигнувања за ефикасно користење на ресурсите, и развој на стратегии и спроведување на акциски планови за енергетска ефикасност во единиците за локална самоуправа и пошироко.

2 МЕТОДОЛОГИЈА

Подготовка на Акцискиот план е резултат на консултации со персоналот на ЗЕЛС и неговите комисии за енергетика и животна средина и мрежите за енергетика и енергетска ефикасност и животна средина, тимот на Регионалната програма на TGDL која заеднички се спроведува од страна на НАЛАС и УНДП Братислава.

При подготовката на Акцискиот план е користена методологијата за партиципативно планирање. Процесот на партиципативно планирање се дефинира како процес во кој се вклучени сите засегнати чинители: индивидуалци, групи, организации и институции, како и нивна вклученост при донесувањето на одлуки за прашања поврзани со климатските промени.

Условите кои треба да се задоволат за да се примени пристапот за партиципативно планирање, и кои беа исполнети се:

- подготвеност од страна на заинтересираните страни за да се имплементира пристапот на партиципативно планирање;
- транспарентност при спроведување на активностите за време на планирањето;
- непристрасни релации помеѓу заинтересираните страни во однос на планирањето и дефинираните мерки;
- навремено спроведување на активностите поврзани со партиципативното планирање.

Активности кои беа спроведени при процесот на партиципативно планирање се:

- идентификување на релевантните чинители за справување со климатските промени преку директни контакти со ЗЕЛС и локалните власти;
- формални и неформални состаноци со релевантните лица и претставници на различните комисии и мрежи;
- користење подготвени документи и студии за состојбата со климатските промени и енергетската ефикасност, како и усогласеност на дефинираните приоритетни области и стратешки цели на локално ниво со слични на национално ниво;
- навремена и континуирана вклученост на сите засегнати страни во процесот на планирање;
- активна вклученост на сите засегнати страни во сите фази на планирање преку одредување на стратешките цели, приоритетите и активностите за справување со

климатските промени, средби-интервјуа со претставниците на релевантните институции и организации на национално ниво;

- дисеминација на информации и други форми за постигнување поголема вклученост.

Процесот на изработка на Акцискиот план го организираше во циклус од четири работилници (по една работилница со комисиите и мрежите) и консултации со персоналот на ЗЕЛС, градоначалниците, општинската администрација, тимот на TGDЛ и останатите чинителите/засегнатите страни во периодот меѓу работилниците и во завршната подготовка на документот. Работилниците имаа за цел да ги вклучат чинителите и од нив да генерираат податоци, ставови и идеи и истите да ги вградат во развојниот процес на изработка на документот. Консултациите пак, се однесуваа и беа насочени кон добивање на дополнителни информации, ставови и идеи од учесниците на работилниците и преку нив од локалните субјекти заради посеопфатно и структурирано искористување на општинските капацитети, знаења и вештини во дефинирање на документот.

Дополнително, Акцискиот план е изграден и на истражувањата спроведено во рамките на TGDЛ програмата (Развој на рамка на политики за активности на локално ниво за справување со климатските промени во Југоисточна Европа - Документ за политики за Република Македонија и Извештај за проценка на капацитетите на асоцијациите на единиците на локалната самоуправа. За време на подготовката на овој документ беа разгледани постојните стратешки документи и постојните научни трудови, упатства објавени од страна на НАЛАС, ЗЕЛС, УНДП и Светска банка во врска со енергетската ефикасност, управувањето со водите и отпадот и др.

За оваа цел, ЗЕЛС ангажираше локален консултант кој го спроведе процесот на партиципативното планирање и изработката на нацртите на документот, се до неговата финализација.

Притоа дефинираните мерки се базираат на следниве претпоставки:

Одржливо планирање за развој на животна средина – преку поткрепа на општините да планираат развој базиран на ниска емисија на CO₂, одржлив транспорт и ефикасно управување со отпад за да изградат флексибилност на развојот по однос на влијанијата од климатските промени.

Одржлива економија – низ поврзување помеѓу општините и потенцијални донатори за да се олесни транзицијата кон економија која испушта ниски емисии на CO₂ преку унапредување на енергетската ефикасност, отстранување на бариерите за нова технологија и инвестиции, поддршка на технологии за развој на животната средина и воспоставување услови за претпријатијата да се подготват за можностите и ризиците од промена на климата.

Лидерство – преку обезбедување на личен пример од страна општините на значително намалување на емисиите на јаглерод од нивните простории, активности и услуги.

Комуникација – преку и заради зголемување на свеста на општините и разбирање на импликациите на климатските промени и соодветни активности за адаптација и справувањето со истите.

ЗЕЛС и општините во Република Македонија ќе бидат одговорни за негово спроведување. Со одобрување на овој Акциски план, ЗЕЛС и општините се обврзуваат за спроведување на опишаните мерки опишани, согласно дадените рокови.

3 ВЛИЈАНИЈА И ПРАШАЊА

Своите проценки на влијанијата и прашањата поврзани со климатските промени овој Акциски план ги темели на Студијата од 2006 година на Центарот за атмосферски истражувања при Универзитетот во Нова Горица, Република Словенија: „ Сценарија за климатски промени за Македонија“. Студијата дава Проценка на ризиците од климатските промени и со нив поврзаните претпоставки и можности преку јасно дефиниран делокруг и методологија. Акцискиот план ја посочува Студијата – Извештај во своите анекси и таа е дел од него (Резиме и Прегледот на методологијата и резултатите).¹⁰

---

¹⁰ Сценарија за климатски промени за Македонија – Резиме , Центар за атмосферски истражувања при Универзитетот во Нова Горица, Република Словенија, 2006;

Сценарија за климатски промени за Македонија – Преглед на Методологија и резултати, Центар за атмосферски истражувања при Универзитетот во Нова Горица, Република Словенија, 2006;

4 АКТИВНОСТИ

No	Активност	Цел/ Таргет	Временска рамка	Водечка организација/ службеник	Партнери	Ресурси	Мерки за изведба	Индикатори
1.	Стратешка цел	Развој на капацитетите за развој на нови политики справување со климатските промени						
1.1	Приоритет	Јакнење на локалните капацитети за исполнување на законските обврски						
1.1.1	Поддршка на ЕЛС во јакнењето на капацитетите за заокружување на процесот на изработка на општинските Програми за развој на ЕЕ и годишни планови	ЕЛС	2012-2015	ЗЕЛС	ЕЛС, Министерство за економија, Меѓународна заедница	Општински буџети, Билатерална соработка, ИПА фондови Донатори	Обуки, семинари, презентации Стручна поддршка	Број на поддржани општини и изработени општински Програми за развој на ЕЕ Број на изработени годишни планови
1.1.2	Поддршка на ЕЛС во јакнењето на капацитетите на ЕЛС за изработка на ЛЕАП и изработка на акциски планови за климатски промени	ЕЛС	2012-2015	ЗЕЛС	ЕЛС, Министерство за животна средина и просторно планирање, Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, ИПА фондови	Обуки, семинари, презентации	Број на поддржани општини и изработени ЛЕАП-и Број на изработени акциски планови за климатски промени
1.1.3	Лобирање и поддршка на ЕЛС за зачленување во во Договор на градоначалниците (Covenant of Mayors) и техничка поддршка во јакнењето на општинските	ЕЛС	2012-2015	ЗЕЛС	ЕЛС, МЖСПП, Министерство за економија, Министерство за транспорт Меѓународна	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка,	Обуки, семинари, презентации Поддршка за зачленување на општините	Број на поддржани општини и изработени SEAP Број на реализирани обуки,

	капцитети за изработка на SEAP (Sustainable Energy Action Plan)				заедница	ИПА фондови	во Договор на градоначалниците (Covenant of Mayors)	семинари, презентации
1.1.4	Поддршка на ЕЛС во јакнењето на капацитетите за изработка на Правилници за мерките на ЕЕ кои треба да ги исполнат проектите за изградба и реконструкција на постоечки објекти како услов за доивање на одобренија за градба	ЕЛС	2012-2015	ЗЕЛС, Мрежа за енергија и енергетска ефикасност	ЕЛС, Министерство за транспорт Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, ИПА фондови	Обуки, семинари, презентации Поддршка за изработка на правилници	Број на реализирани обуки, семинари, презентации, советувања во Мрежата за енергија и енергетска ефикасност
1.1.5	Изработка на база-регистар на загадувачи во ЕЛС од сите категории и видови- со можност да се приклучи како модул кон постојните апликации за енергетска ефикасност или издавање на б-дозволи	ЕЛС	2013	ЗЕЛС	ЕЛС, МЖСПП	Национални фондови. Општински буџети, ТГДЛ	Изработка на софтверска апликација за сите ЕЛС или надградба на постоечка апликација.	Број на вклучени општини со внесени податоци за загадувачи
1.2	Приоритет	Анализа на правната рамка и поддршка и лобирање за подобрување на истата						
1.2.1	Активна поддршка на релевантните институции и тела во процесот на изработка на методологиите за ЕЕ и вклучување во процесот на дооформување на подзаконски акти за ЕЕ и климатски промени	Централна власт (МЕ), МТ, МЖСПП	2012-2015	ЗЕЛС	ЕЛС, Министерство за економија, Министерство за транспорт и врски Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, Буџет на ЗЕЛС	Состаноци Семинари, Студии, Работилници	Број на реализирани Состаноци Семинари, Саботилници; Број на поддржани методологии
1.2.2	Лобирање и активна поддршка на релевантните институции за целосна имплементација на Директивата на ЕУ за енергетски перформанси во објектите во македонското законодавство преку измени, дополнувања и изработка на законски и регулаторни мерки	Централна власт (МЕ), МТ, МЖСПП)	2012-2015	ЗЕЛС	ЕЛС, МЖСПП, Министерство за економија, Министерство за транспорт Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, Буџет на ЗЕЛС ИПА Фондови	Состаноци Семинари, Дебати, Форуми, Работилници	Број на реализирани Состаноци Семинари, Дебати, Форуми, Работилници

2.	Стратешка цел	Поддршка на програмскиот, управувачкиот и финансискиот аспект на локалните иницијативи и активности во справувањето со климатските промени						
2.1	Приоритет	Јакнење на програмските, управувачките и финансиските капацитети на единиците на локалната самоуправа за воспоставување и поддршка на локални иницијативи и активности во справувањето со климатските промени						
2.1.1	Воведување на општинско ниво на принципите на Управување со природните ресурси на ниво на заедници - Community Based Natural Resource Management заради зачувување на ресурсите на на ниво на заедници и вклучување на локалните заедници во активности со цел да им се осигура сопственото учество и придонес во носењето на одлуки и користењето на ресурси заради обезбедување на нивната благосостојба	ЕЛС МЗ НВО Бизнис заедници	2012-2015	ЗЕЛС ЕЛС	ЕЛС, Месни заедници, НВО-и Бизнис Заедници Министерство за транспорт, МЛС, МЕ, МЖСПП Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, ИПА фондови	Обуки, семинари, презентации Креирање на Стратешки и Акциски планови	Број на општини кои ги вовеле принципите на Управување со природните ресурси на ниво на заедници Број на реализирани обуки, семинари, презентации
2.1.2	Зазеленување – пошумување на голини и неискористени – неиспланирани површини јавно земјиште	ЕЛС, Локални НВО-и, Јавни претпријатија	2012-2015	ЕЛС TGDL	Месни заедници, НВО-и, ЕЛС, Јавни претпријатија, Министерство за транспорт, МЛС, МЕ, МЖСПП UNDP Братислава, UNDP Македонија Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, НВО буџети	Локални, регионални и национални иницијативи Идентификац ија на јавни површини за зазеленување согласно општинските УПД, Стимулација на приватни иницијативи за зазеленување на приватно земјиште	Број а посадени дрва на локално ниво Број на зазеленети јавни површини на локално ниво Број на зазеленети површини во приватна сопственост

2.1.3	Поддршка на локалната администрација за оспособување во изработка на проекти врзани со програмите на ЕЕ и идентификација на партнери за заедничко аплицирање и имплементирање	ЕЛС	2012-2015	ЗЕЛС ЕЛС	ЕЛС, Министерство за транспорт, МЛС, МЕ, МЖСПП Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, ИПА фондови	Обуки, семинари, презентации	Број на изработени проекти Број на реализирани обуки, семинари, презентации
2.1.4	Обезбедување на обуки и/или информации за ЕУ праксите во дневното администрирање (набавки, градба, управување со градби, управување со јавни згради, водоснабдување, централно греење итн.)	ЕЛС Мрежа на ЗЕЛС за ЕЕЕ	2012-2015	ЗЕЛС, ЕЛС	Мрежа за ЕЕЕ, ЕЛС, Министерство за транспорт, МЛС, МЕ, МЖСПП, Министерство за финансии Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, ИПА фондови	Обуки, семинари, презентации Менторство и размена на општински персонал Студиски посети на меѓународно ниво	Број на реализирани обуки, семинари, презентации Број на менторства и размена на општински персонал Број на реализирани обуки, семинари, презентации Број на студиски посети
2.1.5	Изработка на посебни студии за секоја локална самоуправа за потенцијалот со обновливи извори на енергија на нејзина територија заради нивно ставање во функција на подобрување на квалитетот на живот преку заштита на животната средина и енергетската независност	ЕЛС	2012-2015	ЕЛС и TGDL	ЕЛС, Министерство за транспорт, МЛС, МЕ, МЖСПП, Министерство за финансии Меѓународна заедница, Донатори	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, ИПА фондови	Обуки, семинари, презентации Изработка на студии	Број на реализирани обуки, семинари, презентации Број изработени студии
2.1.6	Јакнење на знаењата на локалните функционери за комплексноста на климатските промени заради интегрирање на политики на одлучување на усвојување на локално ниво како плански документи да го вклучуваат прашањето на климатските	ЕЛС	2013	ЗЕЛС ЕЛС	ЕЛС, МЛС, Министерство за транспорт, МЖСПП, МЕ Меѓународна заедница	Општински буџети Буџет на ЗЕЛС Меѓународна соработка	Обуки, семинари, презентации Изработка на Платформа (декларација) за советите за нивно работење во	Број на реализирани обуки, семинари, презентации Број на потпишани платформи (декларација) за советите за нивно работење во

	промени							насока на намалување на негативните влијанија и причините за климатските промени	насока на намалување на негативните влијанија и причините за климатските промени
2.2	Приоритет	Поддршка на формирање на ЈПП како алтернативни форми на финансирање и стопанисување со јавните објекти и подобрувањето на енергетската ефикасност на истите							
2.2.1	Поддршка во изработка на физибилити студии за создавање на ЈПП за стопанисување со јавните објекти преку реконструкција на истите во енергетски ефикасни објекти	ЕЛС, ЈПП	2012-2015	ЕЛС и TGDL	ЕЛС, Министерство за транспорт, МЛС, МЕ, МЖСПП, Министерство за финансии Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, ИПА фондови	Обуки, семинари, презентации Изработка на студии	Број на реализирани обуки, семинари, презентации Број изработени студии	
2.3	Приоритет	Создавање на услови за воспоставување на компании за енергетски услуги (ESCO)							
2.3.1	Лобирање и активна поддршка на релевантните институции за донесување на неопходните законски акти за воспоставување на компании за енергетски услуги ESCO	Централна власт (МТ, МЕ, МФ, МЖСПП, МЛС)	2012-2013	ЗЕЛС	ЕЛС, Министерство за транспорт, МЕ, МФ, МЖСПП, МЛС Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, Буџет на ЗЕЛС ИПА Фондови Регионални фондови	Состаноци Семинари, Студии, Работилници Изработка на правилници и други подзаконски акти Изработка на модел договор за услуги за воспоставување на компании за енергетски услуги ESCO и договори за	Број на реализирани Состаноци Семинари, Работилници Број на реализирани студии Број на подготвени и донесени правилници и подзаконски акти Изработен и усвоен модел договор за услуги за воспоставување на компании за енергетски услуги ESCO и договори	

							перформанси согласно на условите во Македонија	за перформанси согласно на условите во Македонија
2.3.2	Создавање услови за формирање на ESCO компании на локално ниво и на создавање на партнерство со фирми кои работат на ESCO концепт во локалните заедници. Формирање на ESCO компанија од страна на ЗЕЛС и локалните самоуправи како посебно правно лице	ЗЕЛС , ЕЛС, Централна власт (МЕ, МФ, МЖСПП),	2013-2015	ЗЕЛС , TGDL	ЕЛС, МТ, МЕ, МФ, МЖСПП, МЛС, МФ Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, Буџет на ЗЕЛС, ИПА Фондови Регионални и меѓународни фондови	Креирање на општинска политика – стимулации за создавање на партнерство со фирми кои работат на ESCO концепт Состаноци Семинари, Студии, Работилници	Број на реализирани Состаноци Семинари, Број на подготвени и реализирани партнерства. Формирање на ESCO фирма и пренесување на искуства.
2.4	Приоритет	Подобрување на енергетската ефикасност на објекти во јавна сопственост						
2.4.1	Надградување и реконструкција на грејни системи, вклучувајќи: инсталации на термостатски вентили, цевно напојување во грејната мрежа и зафати во котлари заради зголемување на енергетската ефикасност	ЕЛС, ЈПП, Детски градинки, Училишта, Здравствени установи во надлежност на локалната самоуправа , Јавни објекти	2013 - 2015	ЕЛС и TGDL	ЕЛС, МТ, МЕ, МФ, МЖСПП, МЛС, МФ, МТСП, МОН, Министерство за здравство, UNDP Братислава, UNDP Македонија, Финансиски институции - Банки, Меѓународна заедница	TGDL Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, Буџет на ЗЕЛС, ИПА Фондови Регионални фондови Кредити	Креирање на општинска и регионална политика за реконструкциј а на грејни системи Иработка на проектои за реконструкциј а на грејни системи Состаноци Семинари, Студии Работилници	Број на изработени проекти за реконструкција на грејни системи Број на изработени стратегии за реконструкција на грејни системи, Број на одобрени проекти Број на Состаноци Семинари, Работилници Број на реконструирани

								грејни системи на локално ниво
2.4.2	Спроведување на ЕЕ мерки за надградба, вклучувајќи термална изолација за прозори, врати, тавани и зидови	ЕЛС, ЈПП, Детски градинки, Училишта, Здравствени установи во надлежност на локалната самоуправа, Јавни објекти	2013 - 2015	ЗЕЛС, ЕЛС, TGDL	ЕЛС, МТ, МЕ, МФ, МЖСПП, МЛС, МФ, МТСП, МОН, Министерство за здравство, UNDP Братислава, UNDP Македонија, Финансиски институции - Банки, Меѓународна заедница	TGDL Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, Буџет на ЗЕЛС, ИПА Фондови Регионални фондови Кредити	Креирање на општинска и регионална политика за реконструкциј а и надградба на термална изолација – акциски планови Иработка на проекти за реконструкциј а и надградба на термална изолација Состаноци Семинари, Студии Работилници	Број на изработени проекти за реконструкција и надградба на термална изолација Број на изработени акциски планови за реконструкција на грејни системи, Број на одобрени проекти Број на Состаноци Семинари, Работилници Број на реконструирана термална изолација на локално ниво
2.4.3	Подобрување на системот за пренос на енергија во јавните објекти заради зголемување на ЕЕ и јавно осветлување на јавни објекти и површини со примена на штедливи светилки	ЕЛС, ЈПП, Детски градинки, Училишта, Здравствени установи во надлежност на локалната самоуправа, Јавни објекти	2013 - 2015	ЗЕЛС, ЕЛС, TGDL	ЕЛС, МТ, МЕ, МФ, МЖСПП, МЛС, МФ, МТСП, Министерство за здравство, МОН UNDP Братислава, UNDP Македонија, Финансиски институции - Банки, Меѓународна	TGDL Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка, Буџет на ЗЕЛС, ИПА Фондови Регионални фондови Кредити	Креирање на општинска и регионална политика подобрување на системот за пренос на енергија во јавните објекти– акциски планови Иработка на проекти за подобрување на системот	Број на изработени проекти за реконструкција и подобрување на системот за пренос на енергија во јавните објекти Број на изработени акциски планови за реконструкција и подобрување на системот за пренос на енергија во јавните објекти,

					заедница		<p>за пренос на енергија во јавните објекти</p> <p>Креирање на општинска и регионална политика за Имплементација на високо-ефикасен систем за осветление на јавни објекти и површини со примена на штедливи светилки – акциски планови</p> <p>Иработка на проекти за имплементација на високо-ефикасен систем за осветление на јавни објекти и површини со примена на штедливи светилки</p> <p>Состаноци Семинари, Студии Работилници</p>	<p>Број на одобрени проекти</p> <p>Број на Состаноци Семинари, Работилници</p> <p>Број на подобрени системи за пренос на енергија во јавните објекти на локално ниво</p> <p>Број на изработени проекти за Имплементација на високо-ефикасен систем за осветление на јавни објекти и површини со примена на штедливи светилки</p> <p>Број на изработени акциски планови за Имплементација на високо-ефикасен систем за осветление на јавни објекти и површини со примена на штедливи светилки,</p>
2.5	Приоритет	Подобрување на енергетската ефикасност на објекти вон јавна сопственост						

2.5.1	Дефинирање на листа на критериуми за зголемена енергетска ефикасност на објектите и размена на позитивни практики за носење на локална легислатива во делот на објекти вон јавна сопственост	ЕЛС	2012-2014	ЗЕЛС, Мрежа за енергија и ЕЕ	ЕЛС, Министерство за економија Министерство за транспорт	Национални фондови. Општински буџети,	Обуки, семинари, презентации Поддршка за изработка на листа на критериуми за зголемена енергетска ефикасност на објектите	Изработени на листа на критериуми за зголемена енергетска ефикасност на објектите Број на реализирани обуки, семинари, презентации
2.6	Приоритет	Подобрување на општинската соработка за справување со климатските промени						
2.6.1	Поддршка на општините за јакнење на капацитети за соработка во селекција, рециклажа и инценерација на отпадот	ЕЛС	2012 -2015	ЗЕЛС, ЕЛС, Мрежа за животна средина	ЕЛС, Централна власт, Бизнис сектор, НВО сектор, Меѓународна заедница	Општински фондови Буџет на ЗЕЛС Национални фондови НВО фондови Меѓународна соработка ИПА фондови Регионални фондови	Состаноци Форуми Работилници Работа со локално население и локални правни субјекти Обуки на локално население и правни субјекти за селекција на отпад Подготовка и реализација на проекти	Број на Состаноци Форуми Дебати Работилници Број на обуки на локално население и локални правни субјекти за селекција на отпад Број на подготвени и реализирани проекти
2.6.2	Поддршка на општините за јакнење на капацитети за соработка во доменот на обновливи извори на енергија	ЕЛС	2012 -2015	ЗЕЛС, ЕЛС, Мрежа за животна средина	ЕЛС, Централна власт, Бизнис сектор, НВО сектор, Меѓународна заедница	Општински фондови Буџет на ЗЕЛС Национални фондови НВО фондови	Состаноци Форуми Работилници Работа со локални правни	Број на Состаноци Форуми Дебати Работилници Број на обуки на локалните субјекти

						Меѓународна соработка ИПА фондови Регионални фондови	субјекти Изработка студии и технички документации за заедничко користење и управување со извори на обновлива енергија	за можностите од соработка во доменот на обновливи извори на енергија Број на помогнати и изработени студии и технички документации
3	Стратешка цел	3. Јакнење на свесноста за потребите од проактивно прилагодување и справување со климатските промени						
3.1	Приоритет	Зајакнување на свесноста на населението и субјектите на локално ниво за потребите од проактивен и ефикасен одговор на климатските промени						
3.1.1	Поддршка на општините за воведување и реализација на денови посветени на справувањето со климатските промени и/или заштеда на енергијата	ЕЛС	2012-2015	ЗЕЛС, ЕЛС	ЕЛС, МЖСПП, МЛС, НВОи, Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, ИПА фондови – Компонента 2(Прекугранич на соработка) Билатерална соработка НВО фондови	Обуки, семинари, презентации Манифестации и под отворено небо Саеми Изложби	Број на реализирани обуки, семинари, презентации, изложби Број на реализирани манифестации
3.1.2	Иницирање на соработка со централната власт, нејзините органи, еколошките невладини организации и локалните заедници за да се обезбедат образовни можности и теренски активности за подобро разбирање на климатските промени и ефектите од нив	Централна Власт, Бизнес и НВО сектор	2012-2015	ЗЕЛС, ЕЛС, Мрежа за енергија и ЕЕ и Мрежа за животна средина	ЕЛС, МЛС, Министерство за економија, Министерство за транспорт, МЖСПП, НВО Сектор, Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка НВО фондови	Обуки, семинари, презентации Манифестации Формални и неформални образовни активности Работа на	Број на реализирани обуки, семинари, презентации, изложби Број на реализирани манифестации Број на аудио – визуелни

							терен со локалните заедници Саеми Изложби Аудио – визуелни материјали Печатени материјали	материјали Број на печатени материјали
3.2	Приоритет	Соработка со јавните и приватните образовни институции за развивање и воведување на наставна и вон-наставна програма за разбирањето на климатските промени и брз одговор на истите на формално и неформално образовно ниво						
3.2.1	Јакнење на капацитетите на просветните работници (наставен кадар) за интегрирање на теми и прашања поврзани со климатските промени и енергетската ефикасност во вон-наставната програма на предметите кои ги предаваат	Централна власт (МОН) и ЕЛС	2012-2015	ЕЛС	ЕЛС, МОН, МЛС. НВО сектор, Меѓународна единица, Билатерална соработка	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка НВО фондови	Обуки, семинари, презентации, Работилници Изработка на прирачници и наставна програма Изработка на образовни програми за воннаставни активности Реализација на наставни процеси (во и вон формалното образование)	Број на реализирани Обуки, семинари, презентации, Работилници Број на обучени просветни работници Број на изработени прирачници и наставна програма Број на изработени образовни програми за воннаставни активности Број на реализирани наставни активности на локално ниво
3.2.2	Поддршка на вклучување на училишните Еко – Одбори во наставните процеси поврзани со едукација на учениците за прашања поврзани со	ЕЛС, Училишни одбори НВО сектор	2012-2014	ЕЛС	ЕЛС, МОН, МЛС. НВО сектор, UNDP	TGDL, Национални фондови. Општински буџети,	Обуки, семинари, презентации, Работилници	Број на реализирани Обуки, семинари, презентации, Работилници

	климатските промени и вклучување на НВО секторот во процесот на вон-наставни советувања				Братислава, UNDP Македонија, Меѓународназа единица, Билатерална соработка	НВО фондови	Изработка на прирачници Изработка програми за вклучување на училишните еко-одбори во редовната настава и воннаставн активности	Број на обучени членови на училишни еко-одбори Број на изработени прирачници Број на реализирани активности во кои се вклучени училишните еко-одбори Број на реализирани активности во кои се вклучени НВО-и
3.3	Приоритет	Поддршка на изработка на мултимедиални кампањи за јакнење на свесноста за потребите на справувањето со климатските промени и зголемувањето на енергетската ефикасност						
3.3.1	Изработка и реализација на локални кампањи за подигнување на свеста за намалување на издувни гасови преку промоција на пешачењето, користењето велосипеди, јавен транспорт.	Локалното население	2012 – 2015	ЕЛС	UNDP Братислава UNDP Македонија ЕЛС, МОН,МЛС, МЖСПП, НВО сектор, Меѓународна заедница	TGDL Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка НВО фондови	Обуки, семинари, презентации, Работилници Изработка на прирачници Изработка на аудио-визуелни и печатени материјали Реализација на јавни кампањи	Број на реализирани Обуки, семинари, презентации, Работилници Број на изработени прирачници Број на изработени аудио-визуелни и печатени материјали Број на реализирани кампањи

4.	Стратешка цел	Сеопфатна соработка и интегрирана координација на ЗЕЛС, општините и централната власт за изградба на механизми на управување, мониторинг и контрола						
4.1	Приоритет	Поддршка за градење на механизми за пренесување на најдобри практики и дисеминација на информации						
4.1.1	Поддршка на воспоставување на систем на обработка и сумирање на најдобри практики и размена на информации за споделување на најдобри практики	ЕЛС, ЗЕЛС	2012-2013	ЗЕЛС, ЕЛС	ЕЛС, МЛС, Министерство за економија, Министерство за транспорт, МЖСПП, Меѓународна заедница	Национални фондови. Општински буџети, Билатерална соработка	Изработка на софтвер и процедури за обработка и сумирање на најдобри практики Обуки, семинари, презентации	Изработка на веб апликација Број на обуки, семинари, презентации Број на општини вклучени во системот
4.1.2	Поддршка на општините за јакнење на капацитети за ажурирање на базата на податоци за енергетска ефикасност	ЕЛС	2012-2015	ЗЕЛС	ЕЛС UNDP Братислава UNDP Македонија	UNDP Македонија Општински фондови Буџет на ЗЕЛС	Обуки, семинари, презентации Менторство Посета на општинска администрација со искуство во ажурирање на базата на податоци за енергетска ефикасност	Број на Обуки, семинари, презентации Број на менторства Број на посети на општински администрации со искуство во ажурирање на базата на податоци за енергетска ефикасност Број на општини кои редовно ги ажурираат податоците во базата на податоци за енергетска ефикасност

4.2	Приоритет	Позиционирање на ЗЕЛС како препознаен партнер од страна на останатите релевантни и клучни партнери на национално и меѓународно ниво						
4.2.1	Соработка меѓу ЗЕЛС и други релевантни субјекти во полето за ЕЕ и справувањето со климатските промени	ЗЕЛС	2012 -2015	ЗЕЛС	ЕЛС, Централна власт, Бизнес сектор, НВО сектор, Меѓународна заедница	Буџет на ЗЕЛС НВО фондови Меѓународна соработка	Состаноци Форуми Дебати Презентации Работилници Воспоставува ње партнерства	Број на Состаноци Форуми Дебати Презентации Работилници Број на воспоставени партнерства
4.2.2	Јакнење на општинските капацитети и капацитетите на ЗЕЛС за соработка со заинтересираните страни во области за координација на активности за справување со климатски промени	ЕЛС ЗЕЛС	2012 -2015	ЗЕЛС ЕЛС	ЕЛС, Централна власт, Бизнес сектор, НВО сектор, Меѓународна заедница	Општински фондови Буџет на ЗЕЛС Национални фондови НВО фондови Меѓународна соработка	Состаноци Форуми Работилници Воспоставува ње партнерства Подготовка и реализација на проекти	Број на Состаноци Форуми Дебати Работилници Број на воспоставени партнерства Број на подготвени и реализирани проекти
5.	Стратешка цел	Вмрежување и зајакнување на меѓународна соработка во доменот на справувањето со предизвиците од климатските промени						
5.1	Приоритет	Меѓународна соработка на ЗЕЛС со регионални, европски и светски организации – мрежи чија мисија е справувањето со последиците од климатските промени и зголемување на енергетска ефикасност						
5.1.1	Покренување на иницијатива за зачленување на ЗЕЛС во членство во меѓународни организации (како на пр. Local Governments for Sustainability (ICLEI))	ЗЕЛС	2012-2014	ЗЕЛС	Меѓународна заедница	Буџет на ЗЕЛС Меѓународна заедница	Состаноци, Форуми, Средби со претставници на меѓународни организации Лобирање Презентации	Број на состаноци, форуми, средби, лобирања, презентации Број на остварени контакти Број на членства во меѓународни организации

5.2	Приоритет	Градење на партнерски односи меѓу ЗЕЛС и странски и меѓународни организации заради изработка на иницијативи за подобрување на енергетската ефикасност и намалувањето на емисиите на стакленички гасови и пристап до извори на финансирање						
5.2.1	Воспоставување на партнерства заради подготовка и апликација на заеднички меѓународен проект поврзан со енергетската ефикасност и намалувањето на емисиите на стакленички гасови и пристап до извори на финансирање	ЗЕЛС; ЕЛС; Меѓународна заедница, ЕУ	2012-2015	ЗЕЛС	ЕЛС, Централна власт, Меѓународна заедница, НВО сектор (домашен и меѓународен)	Буџет на општините, Буџет на ЗЕЛС, НВО буџет Меѓународна заедница Билатерална соработка	Состаноци, Форуми, Средби Подготовка и апликација на заеднички проекти	Број на состаноци, форуми, средби Број на воспоставени партнерства Број на подготвени проекти Број на аплицирани проекти

5 МОНИТОРИНГ, ЕВАЛУАЦИЈА И РЕВИЗИЈА

Спроведувањето на овој Акционен план се предвидува за период од 2012-2015 година. Овој документ со стратешко значење, дава можности за инволвирање на многубројни субјекти кои ќе ги имплементираат активностите во партнерства или поединечно (ЗЕЛС, општините, локални невладини организации, локални претставници од бизнис секторот, подрачните единици на министерствата, месни заедници и други субјекти кои имаат надлежности во сите сфери кои се од интерес за областите на климатски промени и енергетска ефикасност). Ваквиот тип на активности ќе биде координиран од ЗЕЛС и општинската администрација, но со цел запазување на активности кои нема да се поклопуваат. Носител на мониторингот и координацијата на активностите од овој Акциски план, како и носители на имплементација на активностите кои ќе произлезат од него ќе бидат Извршната канцеларија на ЗЕЛС и Комисиите за енергетика и животна средина. Комисиите ќе изготвуваат Годишни извештаи за постигнатите резултати во имплементацијата на активностите од акцискиот план и истите ќе ги доставува до Управниот одбор, Генералното собрание на ЗЕЛС и градоначалниците. Извештаите ќе се разгледуваат од страна на надлежните органи (види погоре) во секој прв квартал (јануари – март) во наредната година за достигнувањата во претходната.

Со цел да се обезбеди одговорност во спроведувањето на овој Акционен план, ќе има редовни извештаи за напредокот за време на состанокот на Комисиите на ЗЕЛС, а исто така и различни алатки, вклучувајќи извештаи за медиумите. Комисиите на ЗЕЛС ќе треба да ја следат актуелноста на документот и да ја надградат доколку е потребно.

ЗЕЛС и локалните власти ќе треба да работат со централната влада во партнерство со цел ефикасно да се одговори на климатските промени. ЗЕЛС и општините ќе треба да ги прошират својата техничка експертиза во областа на климатските промени, особено на управување и намалување на емисиите на стакленички гасови.

За имплементација на активностите од овој документ потребно е предвидување на финансиска и техничка поддршка од страна на Буџетот на ЗЕЛС и општините, од страна на буџетите на институциите инволвирани и надлежни за оваа област (Министерството за Локална Самоуправа, Министерство за финансии, Министерство за транспорт и врски, Министерството за економија, Министерството за животна средина и просторно планирање), но и од страна на надворешно финансирање и донации посебно предвидени со користење на предпристапните фондови на ЕУ за РМ или некои билатерални договори.

Изворите на финансии, предвидени за имплементација на Акцискиот план, ЗЕЛС ќе ги обезбедува преку средства предвидени со буџетот на ЗЕЛС, буџетите на општините, кредити и во блиска иднина преку издавање на општински обврзници и сл.

Финансирањето и спроведувањето на Акцискиот план ќе се разгледува еднаш или два пати годишно и ќе се прави преглед на започнати или реализирани остварувања како и тековна подготовка за годишно планирање на финансирање на планот.

6 АНЕКСИ